

W E T T E R S K I P
F R Y S L Â N

Meerjarenperspectief 2017-2021

Versie: Gezamenlijke Commissie 27 juni
Datum: 10 juni 2016

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
1 Inleiding.....	4
2 Bestuurlijke beschouwing.....	5
3 Waterveiligheid.....	9
3.1 Primaire keringen.....	9
3.2 Regionale waterkeringen.....	10
3.3 Lokale waterkeringen.....	11
3.4 Muskusrattenbestrijding.....	12
3.5 Financiële consequenties programma Waterveiligheid.....	12
4 Voldoende water.....	14
4.1 Deltaprogramma's.....	14
4.2 Uitvoering maatregelen.....	15
4.3 Inrichting watersystemen.....	16
4.4 Beheer en onderhoud.....	16
4.5 Financiële consequenties programma Voldoende water.....	17
5 Schoon water.....	19
5.1 Zuiveren.....	19
5.2 Slib.....	20
5.3 Europese Kaderrichtlijn Water.....	21
5.4 Beheer en onderhoud.....	21
5.5 Emissiebeheer.....	22
5.6 Zwemwater.....	23
5.7 Financiële consequenties programma Schoon water.....	23
6 Organisatie.....	24
6.1 Ambities.....	24
6.2 Communicatie.....	25
6.3 Organisatie ontwikkeling.....	26
6.4 Assetmanagement.....	27
6.5 Samenwerking.....	27
6.6 Risicobeheersing.....	28
6.7 Financiële consequenties programma Organisatie.....	29
7 Financiën.....	31
7.1 Uitgangpunten MP 2017-2021.....	31
7.2 Netto lasten.....	33
7.3 Belastingopbrengst en tariefontwikkeling.....	34

7.4	Reserveontwikkeling.....	36
7.5	Ontwikkeling belastingdruk.....	37
7.6	Investeringsplanning.....	38
7.7	EMU Saldo, renterisiconorm en schuldpositie.....	40
7.8	Risicoparaagraaf.....	43
Bijlage 1: Historisch perspectief en ombuigingen		46

1 Inleiding

Inleiding

In het voorjaar van 2016 hebben het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur in drie werksessies beelden met elkaar gedeeld en gediscussieerd over de taken van Wetterskip Fryslân. Daarnaast is gediscussieerd over de financiering van die taken in de planperiode met een doorkijk richting 2030. Dit heeft geresulteerd in het voorliggende MeerjarenPerspectief 2017-2021 (MP 2017-2021).

Dit MP 2017-2021 is een verdere uitwerking van de (meerjaren)begroting 2016 waarin de volgende punten zijn verwerkt:

- *Actualisatie autonome ontwikkelingen*: de rente en de inflatie zijn verlaagd op basis van de verwachtingen en de personeelsbegroting is neerwaarts bijgesteld door verlaging van de jaarlijkse index van 3% naar 2,5% vanwege bezoldigingssystematiek.
- *Mutaties op bestaande budgetten*: aan de meerjarige netto lasten uit de begroting 2016 zijn mutaties op bestaande budgetten toegevoegd (o.a. ontwikkelingen uit de factsheets).
- *Besparingspotentieel WIB en OO*: het verwachte besparingspotentieel uit de trajecten Wetterskip in Balans Vooruit en de Organisatieontwikkeling is als stelpost opgenomen.
- *Structureel inzetten onderuitputting*: door 'risicovoller' te begroten zijn de lasten in de vorm van een stelpost verder verlaagd en is vanaf 2019 een dividendopbrengst van de NWB ingerekend.
- *Geactualiseerde investeringsplanning*: de investeringsplanning uit de (meerjaren)begroting 2016 is geactualiseerd. Deze aangepaste investeringsplanning is van invloed op de kapitaallasten.

De aanpassingen leiden er toe dat de lasten in het MP 2017-2021 dalen ten opzichte van de lasten zoals gepresenteerd in de (meerjaren)begroting 2016. Door daarnaast de reserves af te bouwen naar de norm in 2021 hoeven de stijgingspercentages voor zowel de watersysteemheffing als de zuiveringsheffing minder te stijgen.

Leeswijzer

Na de inleiding (hoofdstuk 1) is in hoofdstuk 2 een korte weerslag gegeven van de bestuurlijke speerpunten in de planperiode.

De hoofdstukken 3 t/m 6 bevatten op programmaniveau de beleidsmatige ontwikkelingen en de mutaties op de budgetten ten opzichte van de (meerjaren)begroting 2016.

Hoofdstuk 7 is het financiële hoofdstuk en bevat de financiële uitgangspunten, overzichten van de netto lasten, de belastingopbrengsten en de reserveontwikkeling. De investeringsplanning geeft inzicht in de investeringen voor de komende jaren. Tot slot is een risicoparagraaf opgenomen met de belangrijkste ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het MP 2017-2021.

2 Bestuurlijke beschouwing

Wetterskip Fryslân verkeert in de situatie waarin de komende jaren sprake is van een oplopende begroting. Er moeten bijvoorbeeld investeringen worden gedaan om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen, te voldoen aan de Europese verplichting van de Kader Richtlijn Water en om een deel van de 1000 gemalen te renoveren en/of te vervangen. Gemalen die in het verleden bij ruilverkaveling/landinrichting vaak -om niet- beschikbaar werden gesteld en waar niet op is afgeschreven.

Op grond van de doorrekening van de begroting voor de komende jaren is, bij ongewijzigd beleid, een jaarlijkse stijging van de belastinginkomsten met enkele procenten nodig om de kosten te dekken.

Het dagelijks bestuur beseft zich terdege dat op zijn schouders een grote verantwoordelijkheid rust om deze lastenstijgingen voor burgers zoveel mogelijk te beperken. Tegelijkertijd zien wij dat er in de uitvoering van onze kerntaken weinig te snijden of te versoberen valt. Uit diverse benchmarks blijkt dat Wetterskip Fryslân haar kerntaken over het algemeen sober en doelmatig uitvoert. Kostenreductie moet daarom komen van het nog efficiënter en effectiever inrichten van werkprocessen en inzet van ICT en innovatie om taakuitvoering goedkoper te maken. Het dagelijks bestuur blijft ook de komende periode sturen op de reductie van de bedrijfskosten. Het dagelijks bestuur heeft voor de komende jaren een efficiencyprogramma lopen van circa € 4 miljoen aan structurele besparingen en onderzoekt hoe dit bedrag door verdere maatregelen kan oplopen.

1. Inhoudelijke ambities

Wetterskip Fryslân werkt aan een robuust, veerkrachtig watersysteem dat de gevolgen van klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling aan kan. Daarmee kunnen we, nu en in de toekomst, voorzien in de wensen en behoeften van de ingelanden in Fryslân en het Groninger Westerkwartier. We beheren de zeekeringen zo, dat ons beheergebied beschermd is tegen overstromingen. We zetten ons in voor schoon water en soortenrijkdom, ook voor volgende generaties. We doen dat met focus op onze kerntaken en in dialoog met burgers en bedrijven. En we doen dat tegen zo laag mogelijke kosten. In dit Meerjarenperspectief is op hoofdlijnen beschreven hoe wij met de opgaven omgaan.

Het dagelijks bestuur staat voor een bestendige lijn en een daadkrachtige uitvoering om onze ambities te realiseren. Wij willen dit doorzetten in het MP 2017-2021. De concrete ambities van het dagelijks bestuur voor deze MP-periode zijn in elk geval:

- Het HWBP conform planning uitvoeren;
- Op basis van Veiligheidsplan II maatregelen voor boezem en deelsystemen bepalen;
- De uitvoering van het Oevers & Kadenprogramma continueren;
- Na de uitvoering van de eerste Watergebiedsplannen de volgende opgaven prioriteren, programmeren en in uitvoering nemen;
- Zelf de regie nemen bij Gebiedsgericht werken;
- Starten met de uitvoering van maatregelen die genoemd zijn in de veenweidevisie;
- Het stedelijk waterbeheer overnemen en de discussie met de gemeenten starten over de klimaatadaptatie in het stedelijk gebied;
- KRW-maatregelen uitvoeren en emissies en verzilting terugdringen;
- Ervoor zorgen dat de effecten van bodemdaling op oevers, kaden en kunstwerken worden gecompenseerd;
- Met onze zuiveringstaak een substantiële bijdrage leveren aan CO₂-reductie en eigen energieopwekking door middel van het concept van de energiefabriek.
- Zelf voorzien in de totale energiebehoefte van Wetterskip Fryslân;
- Maatregelen ontwikkelen en uitvoeren zodanig, dat de efficiency- en effectiviteitsdoelstellingen zoals opgenomen in dit MP worden gerealiseerd.

2. Bezinning op niveau taakuitvoering

In het proces van totstandkoming van dit MP heeft het bestuur van Wetterskip Fryslân een takendiscussie gevoerd. Ook in voorgaande bestuursperioden is dat gedaan. Het is goed ons als bestuur op deze manier periodiek te bezinnen op enerzijds de wijze waarop wij als waterschap onze taken uitvoeren en anderzijds op het niveau van taakuitvoering. Tegelijkertijd realiseren wij ons, en dit is ook in de gesprekken gebleken, dat de marges voor ons als bestuur om (bij) te sturen beperkt zijn. We zijn een functionele overheid die normen voor het overgrote deel krijgt opgelegd door Europa (bijv. KRW), Rijk (bijv. primaire keringen) of provincie (bijv. regionale keringen). Daarnaast hebben eerdere takendiscussies geleid tot een forse taakstelling en zijn daar waar mogelijk versoeringen al doorgevoerd. De maatregelen die we eerder verzilverden zijn opgenomen in bijlage 1 van het MP 2017-2021. Zonder deze eerdere takendiscussies zou ons kostenniveau in 2016 € 20 miljoen hoger zijn dan het nu is. Daarbij moet er in deze MP-periode een stelpost van € 4 miljoen worden ingevuld door de organisatie. Dat is een grote opgave: extra besparingen in de organisatie moeten niet alleen €4 miljoen opleveren, maar óók de frictiekosten die gemaakt worden om die besparing te realiseren (bijvoorbeeld investeringen in opleidingen, ICT, begeleiding naar ander werk enzovoorts). Het dagelijks bestuur informeert het algemeen bestuur periodiek over de voortgang.

De takendiscussie is gevoerd in de vorm van een drietal werksessies. In de eerste sessie heeft het dagelijks bestuur vooral vragen en beelden opgehaald bij het algemeen bestuur. Veel van die vragen en beelden hadden als kern: 'Wat is nu onze kerntaak en wat is het minimale niveau van taakuitvoering?' Een ander centraal thema in deze bijeenkomst was de efficiëntie en effectiviteit van de organisatie, bijvoorbeeld ook in relatie tot de balans tussen plannen maken en plannen uitvoeren, standaardisatie, optimalisering van processen. Een derde thema was communicatie, bijvoorbeeld de rechtstreekse communicatie met burgers, beter uitleggen waarom we zaken doen en de afhandeling van AB-vragen. In de tweede werksessie heeft het dagelijks bestuur zogenoemde factsheets ingebracht. De gedachte was dat mede op basis daarvan "knoppen" zouden kunnen worden geïdentificeerd waaraan het bestuur zou kunnen draaien als het gaat om het niveau van de taakuitvoering en het kostenniveau. Tijdens de werksessies is gebleken dat de marges waarbinnen gemanoevreerd kan worden klein zijn. Enerzijds vanwege de beperkte keuzevrijheid, anderzijds omdat er uiteenlopende politieke opvattingen waren over de vraag aan welke knoppen wel of niet gedraaid mag worden, en hoe ver. Tijdens de derde sessie is door het dagelijks bestuur een aantal financiële scenario's ingebracht en besproken. Daarnaast is afgesproken dat fracties suggesties of invalshoeken konden aanleveren. De aangedragen suggesties worden de komende jaren nader onderzocht op haalbaarheid en impact op de netto lasten. Het dagelijks bestuur informeert het algemeen bestuur periodiek over de uitkomsten van deze onderzoeken.

Voor deze MP-periode stelt het dagelijks bestuur een financiële oplossing voor. We kiezen voor een financiële oplossing op de eerste plaats, omdat het algemeen bestuur sterk aandringt op een gematigde tariefstijging in deze MP-periode. Daarnaast willen we de algemene reserves afbouwen naar de norm.

Gedurende de MP-periode willen we toewerken naar een structureel sluitende begroting met ingang van 2022. Dit is een trendbreuk met de begrotingssystematiek die we tot op heden hanteerden. Daarnaast willen we een tariefsprong in 2022 voorkomen of zo beperkt mogelijk houden. Op basis van de door het algemeen bestuur ingebrachte suggesties zal het dagelijks bestuur hiertoe de in de MP-periode maatregelen onderzoeken en uitwerken.

3. Financiële keuzes voor het Meerjarenperspectief 2017-2021

3a. Algemene reserves afbouwen tot de norm en een structureel sluitende begroting direct ná deze MP-periode

In deze MP-periode worden de algemene reserves afgebouwd tot de norm van € 3 miljoen voor watersysteembeheer en € 2 miljoen voor zuiveringsbeheer. De voorgestelde maatregel om meer in exploitatie te nemen van zaken die nu geactiveerd worden (bijvoorbeeld projecturen) is niet opgenomen omdat dit niet leidt tot een significante reductie van de schuldenlast, maar wel leidt tot een toename van de exploitatielasten. Om dezelfde reden is ook de suggestie die onze accountant bij de jaarrapportage 2015 heeft gedaan om de solidariteitsbijdrage in het HWBP-programma periode 2011-2013 die in 30 jaar worden afgeschreven versneld af te schrijven niet overgenomen.

Het dagelijks bestuur houdt vast aan het beleid dat de reserves eind 2021 op de norm moeten zijn. Daarna wordt er met ingang van 2022 gewerkt met een sluitende begroting. Bij een sluitende begroting zijn de uitgaven en inkomsten met elkaar in evenwicht. Er hoeven geen reserves ingezet te worden om de begroting sluitend te maken. Dit betekent dat de belastingopbrengststijging jaarlijks gelijk is aan de ontwikkeling van de lasten.

3b. Structureel inzetten onderuitputting

De afgelopen jaren is de begroting niet volledig uitgeput. Een groot deel van het jaarresultaat wordt veroorzaakt door incidentele oorzaken die vooraf niet kunnen worden voorzien. We gaan deze onderuitputting structureel inzetten waardoor de begroting structureel € 1 miljoen kan worden verlaagd. Dit betekent dat het voor kan komen dat budgetten worden overschreden. Het algemeen bestuur wordt hierover tijdig in kennis gesteld.

3c. Overige aanpassingen

In het MP 2017-2021 is een aantal aanpassingen verwerkt:

- Er is met ingang van 2019 rekening gehouden met de uitkering van dividend van de NWB. Hierbij moet opgemerkt worden dat er nog geen harde toezegging is over uitkering van dividend en de hoogte ervan;
- Inflatiecorrectie is t.o.v. eerdere cijfers neerwaarts bijgesteld. Er is gerekend met een inflatie van 1% in 2017, 1,6% in 2018 en vanaf 2019 is gerekend met 2%;
- De autonome prijsontwikkeling voor personeelslasten is aangepast van 3% naar 2,5%;
- De afschrijvingslasten zijn aangepast o.b.v. de bijgestelde investeringsplanning.

3d. Financiële uitkomsten

Het MP 2017-2021 is opgesteld op basis van de tot nu toe bekende gegevens. De gemaakt financiële keuzes leiden in deze MP-periode tot een tariefstijging van 2,2% voor de taak watersysteembeheer en 0,2% voor de taak zuiveringsbeheer. Het dagelijks bestuur heeft bij het bepalen van de tariefstijging, die is verwerkt in het Meerjarenperspectief, twee uitgangspunten gehanteerd:

- a) de reserves aan het einde van de MP-periode op de norm en
- b) een gelijkmatige tariefstijging gedurende de gehele MP-periode.

De opgenomen percentages na 2017 zijn indicatief. Nieuwe ontwikkelingen of aanpassingen in de ambities zullen leiden tot tariefaanpassingen die in een volgend meerjarenperspectief worden verwerkt.

4. Maatregelen ter voorkoming van een tariefsprong na de MP-periode

Als de algemene reserves zijn afgebouwd, dan zal – na deze MP-periode – een tariefsprong noodzakelijk zijn. Het dagelijks bestuur onderzoekt maatregelen om een tariefsprong na de MP-periode te voorkomen of zo gematigd mogelijk te houden. Het algemeen bestuur wordt periodiek geïnformeerd over de voortgang hiervan.

Voor zover die maatregelen betrekking hebben op de organisatie worden deze ná de huidige MP-periode verzilverd: de organisatie moet eerst de revenuen van de organisatieontwikkeling realiseren (de eerder genoemde bezuinigingspotentie van € 4 miljoen). De gesprekken zoals gevoerd in de drie werksessies en de door de fracties ingediende lijstjes vormen hiervoor de basis. Het dagelijks bestuur onderscheidt hier drie invalshoeken, namelijk:

- a. Wijze van taakuitvoering. Parallel aan de invulling van de stelpost van € 4 miljoen zal het dagelijks bestuur hier nieuwe voorstellen voor ontwikkelen.
- b. Taken over laten aan ingelanden. Uit de evaluaties van de huidige pilots met Groenblauwe diensten moet duidelijk worden of hieruit kostenbesparingen zullen voortkomen.
- c. Heroverweging keuzes vorige besturen. Het dagelijks bestuur wil opnieuw met het algemeen bestuur in gesprek om door vorige besturen gemaakte keuzes te heroverwegen. Het kan bijvoorbeeld gaan om beleid lokale kaden, om normopvulling, om verdere verlenging van de baggercyclus en om een andere normering voor hoofdwatgangen (zodat er meer watgangen onder het schouwregime vallen).

5. Risico's

De risico's die samenhangen met dit Meerjarenperspectief zijn opgenomen in de risicoparagraaf die is opgenomen in paragraaf 7.8. Hierin zijn de navolgende risico's onderkend en nader toegelicht:

- Structureel inzetten onderuitputting
- POP₃
- Regionale keringen in bebouwd gebied
- Waterbeheer in bebouwd gebied
- Persleidingen
- Over dracht van primaire waterkeringen Waddeneilanden
- Veenweide
- Assetmanagement
- Integrale legger
- Wetterskip in Balans Vooruit en Organisatieontwikkeling
- Dividend NWB
- Aanslaan Rijkswater
- Noordelijk Belastingkantoor

3 Waterveiligheid

Het programma waterveiligheid richt zich op het duurzaam beschermen tegen overstroming en wateroverlast door middel van waterkeringen. Door beheer, onderhoud, vergunningverlening en handhaving zorgt het waterschap ervoor dat dijken, duinen en kaden sterk en betrouwbaar blijven.

Om Nederland duurzaam te beschermen tegen overstromingen vanuit zee, meren of rivieren zijn in het deltaprogramma nieuwe veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen ontwikkeld. Deze nieuwe normering wordt de komende jaren geïmplementeerd. In het Hoogwaterbeschermingsprogramma worden de verbeterwerken van de dijken geprogrammeerd en uitgevoerd die nodig zijn om in 2050 alle waterkeringen aan de nieuwe normering te laten voldoen.

Kaden langs de Friese boezem beschermen de achterliggende polders tegen wateroverlast. Veel kaden langs de Friese boezem zijn door de provincie aangewezen en genormeerd. Periodiek toetst het waterschap of deze regionale waterkeringen nog aan de provinciale norm voldoen. Indien er verbetermaatregelen nodig zijn dan worden deze geprogrammeerd in het investeringsprogramma verbeterwerken regionale waterkeringen (voorheen Herstelprogramma Oevers en Kaden). Wetterskip Fryslân bestrijdt ook de muskusratten om te voorkomen dat holen die de muskusratten graven het functioneren van de boezemkaden ondermijnen.

3.1 Primaire keringen

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma worden de trajecten geprogrammeerd, waarvan uit de toetsing is gebleken dat ze niet meer voldoen. Voor deze trajecten worden dijkverbeteringen voorbereid en uitgevoerd. De financiering van de projecten in het Hoogwaterbeschermingsprogramma is vastgelegd in de Waterwet: 50% Rijk, 40% gezamenlijke waterschappen en 10% eigen waterschap.

De bijdrage van Wetterskip Fryslân aan de landelijke bijdrage van de gezamenlijke waterschappen is circa € 6,5 miljoen per jaar. Voorheen is ervoor gekozen deze bijdrage als een investering over vijf jaar af te schrijven.

Programmering dijkverbeteringswerken

Het Hoogwaterbeschermingsprogramma is een landelijk programma, waarin voor de voorliggende zes jaar trajecten worden geprioriteerd. Het programma wordt jaarlijks herzien, hetgeen ook tot wijzigingen in de programmering van Wetterskip Fryslân kan leiden. Voor de MP-periode is duidelijk dat bij Wetterskip Fryslân twee projecten worden gestart (2016). De eigen bijdrage van 10 % is reeds opgenomen in het huidige Meerjarenperspectief. De beide projecten starten met de verkennende fase; de financiële ramingen worden tijdens het doorlopen van deze fase geactualiseerd.

Landelijk is afgesproken dat in 2050 alle primaire waterkeringen aan de nieuwe norm voldoen. Dat betekent dat vanuit de vierde toetsing nieuwe trajecten in het Hoogwaterbeschermingsprogramma worden opgenomen.

Vierde toetsing primaire waterkeringen: 2017-2023

In 2017 worden nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen in de Waterwet. In de vierde toetsing worden de waterkeringen getoetst aan deze nieuwe normen. Wetterskip Fryslân voert deze veiligheidstoetsing in de periode 2017 t/m 2023 uit. Proeftoetsingen in 2016 worden gebruikt als voorbereiding op de nieuwe toetsing. De verwachting is dat de inspanning om de toetsing uit te voeren groter is dan die voor de derde toetsing en aanvullende middelen benodigd zijn.

Project Overstijgende Verkenning (POV) Waddenzeedijken

In voorbereiding op de dijkverbeteringen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma voeren de drie Noordelijke waterschappen onderzoeken uit naar de mogelijk innovaties bij de realisatie van deze projecten. Hierbij wordt onder andere bekeken onder welke voorwaarden innovatieve dijkconcepten

uit het deltaprogramma Waddengebied te realiseren zijn. Ook wordt nagegaan welke andere belangen en/of wensen er met een dijkverbeteringsplan te koppelen zijn. Deze gekoppelde belangen worden uit middelen van derden gefinancierd.

Overdracht van primaire waterkeringen Waddeneilanden

Per 1 januari 2009 heeft Wetterskip Fryslân het beheer van de zandige primaire waterkering op Schiermonnikoog overgenomen van Rijkswaterstaat Noord-Nederland. De beheerkosten zijn opgenomen in het MP. De afgelopen jaren heeft het waterschap de beheer- en onderhoudskosten kunnen voldoen uit de gewenningsbijdrage die Wetterskip Fryslân van het Rijk ontvangen heeft. Het waterschap is onder voorwaarden bereid om ook de primaire (duin)waterkeringen van Vlieland, Terschelling en Ameland te beheren. De definitieve keuze voor de overdrachten wordt in de komende jaren per eiland op basis van concrete voorstellen gemaakt. Momenteel is nog niet in te schatten welke extra financiële middelen deze overdrachten gaan vragen.

Regulier beheer en onderhoud primaire waterkeringen: continu / zorgplicht

Met het Bestuursakkoord Water is het toezicht op de primaire waterkeringen overgegaan van de provincie naar het Rijk. De Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) heeft hiervoor een toezichtkader opgesteld. In dat kader is er landelijk een aantal pilots uitgevoerd. Uit deze pilots is duidelijk dat de invulling van de zorgplicht voor de primaire waterkeringen vaak goed verloopt maar dat dit onvoldoende in documenten, rapportages en onderhoudsopdrachten wordt vastgelegd. De uitdaging voor de komende jaren is om het beheer en onderhoud transparant en navolgbaar vast te leggen, zodat de inspectie kan constateren dat wij onze zorgplicht goed invullen. Wetterskip Fryslân werkt in 2016 een aanpak verder uit. Hiervoor zijn aanvullende middelen benodigd (zie paragraaf 3.5).

Distelbestrijding

Een grasmat met een goede doorworteling zorgt voor de waterkerende functie van de dijk. Distels kunnen er voor zorgen dat er geen gesloten grasmat is. Op de primaire waterkeringen worden daarom de distels bestreden. Het is bovendien bij wet verplicht schadelijke distels te ruimen.

Naar verwachting is het door Europese regelgeving vanaf 2018 niet meer mogelijk distels met behulp van chemische bestrijdingsmiddelen te bestrijden. Wetterskip Fryslân zet in op het behoud van de mogelijkheid om distels te blijven bestrijden, ook met behulp van chemische bestrijdingsmiddelen (middels een ontheffing).

De strategie om distels te bestrijden als chemische bestrijding niet meer mogelijk is, wordt in 2016-2017 opgesteld. Hierbij zal ook gebruik gemaakt worden van het onderzoek naar de mogelijkheden van handmatige distelbestrijding. De rapportage van dit onderzoek wordt in het eerste halfjaar van 2016 verwacht. Handmatige distelbestrijding leidt tot aanvullende kosten (zie paragraaf 3.5).

3.2 Regionale waterkeringen

Er is vanaf het jaar 2000 ruim 1.000 km aan regionale waterkeringen en oevers verbeterd. Door zetting en klink blijven er echter trajecten ontstaan die op termijn niet meer aan de norm voldoen. Ook de norm kan gewijzigd worden. Een continu programma is nodig om de regionale waterkeringen structureel op orde te houden.

Derde toetsing regionale waterkeringen: 2016-2021

In april 2016 is de stabiliteitstoetsing binnen de tweede toetsing van de regionale waterkeringen afgerond. Hieruit bleek dat 10 km regionale waterkering op stabiliteit niet voldoet, hiervan is 6,8 kilometer een nieuwe opgave die niet samenvalt met een tekort aan hoogte. Daarnaast is gebleken dat 476 km regionale waterkering nader op stabiliteit moet worden onderzocht. Dit nader onderzoek vindt plaats in de derde toetsing. Om met meer zekerheid een toetsresultaat te krijgen, kan het nodig zijn op deze locaties nader grondonderzoek uit te voeren.

In de afgelopen toetsronde is spaarzaam met grondonderzoek omgegaan en is vooral getoetst met het beschikbare ondergrondmodel - een model van de opbouw van de ondergrond in lagen met een grondsoort. Dit heeft ervoor gezorgd, dat er in de afgelopen jaren effectief met de beschikbare financiële middelen is omgegaan. Er is een bestemmingsreserve opgebouwd uit de middelen die toen niet benut werden. Deze bestemmingsreserve wordt vanaf 2016 ingezet om op de locaties waar dit nodig is, extra (grond-)onderzoek in te zetten om in deze toetsronde tot een definitief toetsresultaat te komen.

Aanpassen programmering 2016-2017

In het voorjaar 2016 is uit de stabiliteitstoets gebleken dat 6,8 kilometer regionale waterkeringen verbeterd moeten worden. Deze kilometers zijn dit Meerjarenperspectief in de budgetten voor de verbeterwerken regionale waterkeringen € 1,8 miljoen aanvullend budget opgenomen (zie paragraaf 3.5). Daarnaast wordt ook in 2016 een leidraad voor het risicogericht ontwerpen van regionale waterkeringen opgeleverd. Door risicogericht met het ontwerpen om te gaan, kan de opgave in de periode tot 2027 afnemen. Risicogericht ontwerpen levert mogelijk in de periode tot 2027 een beperking van de opgave en daarmee een kostenvermindering op. Risicogericht ontwerpen zal in 2017 in de programmering worden verwerkt.

2021

In 2021 zijn de regionale waterkeringen opnieuw getoetst aan de provinciale norm, de uitkomsten van de nieuwe (derde) toetsing van de regionale waterkeringen (zowel op hoogte als op stabiliteit) zijn dan bekend. Dan is ook duidelijk welke nieuwe verbeteropgave er voor het waterschap vanaf 2021 ligt. Op basis van deze nieuwe toetsing wordt met de provincies gesproken over een termijn waarop deze nieuwe opgave verbeterd moet worden. Inzet hierbij is om deze trajecten vanaf 2027 aan te pakken en de termijn zo af te spreken dat de uitvoering past binnen een stabiel structureel programma.

Verbeterwerken regionale waterkeringen

Het jaarlijks investeringsvolume voor verbeterwerken aan de regionale waterkeringen bedraagt momenteel € 3,0 miljoen per jaar en loopt in de komende jaren op tot € 3,8 miljoen per jaar. Dit budget betreft werken in het landelijk gebied. Daarnaast is in dit MP aanvullend € 1,8 miljoen opgenomen als gevolg van de uitkomsten van de stabiliteitstoets.

Verbetering van regionale waterkeringen in bebouwd gebieden vraagt vaak ingewikkelder oplossingen en kan daarmee kostbaarder zijn. Voor deze trajecten is in het Meerjarenperspectief nog geen investeringsruimte opgenomen. Verbeterwerken zullen van geval tot geval beoordeeld worden, waarbij de omvang van het krediet afhankelijk is van de specifieke situatie.

Naast het investeringsprogramma voor de verbeterwerken (ophogingen >10 cm en werken met een grotere ruimtelijke impact), worden ook projecten uitgevoerd met kleine ophogingen (<10 cm). Deze projecten zijn onderdeel van het onderhoudsprogramma, waarvoor structureel € 1,0 miljoen per jaar beschikbaar is. Projecten in het onderhoudsprogramma worden niet geactiveerd.

3.3 Lokale waterkeringen

Onderhoud lokale waterkeringen

Het beleid voor lokale waterkeringen is vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur van 3 mei 2015. De uitvoering van de werkzaamheden wordt geprogrammeerd. Daarvoor is vanaf 2016 € 0,4 miljoen per jaar in de begroting opgenomen voor onderhoud aan de lokale waterkeringen. Deze middelen worden tot en met 2021 ingezet om 32 kilometer lokale waterkeringen te verbeteren. De eerste toetsing van de hoogte van de lokale waterkeringen wordt uitgevoerd in 2021. Hieruit volgt een nieuwe actuele verbeteropgave.

Inspectie lokale waterkeringen

Door het uitvoeren van een tweejaarlijkse inspecties wordt toegezien op een goede waterkerende toestand van de lokale waterkeringen. De tweejaarlijkse inspectie van lokale waterkeringen is een nieuwe activiteit, die binnen de bestaande bezetting wordt uitgevoerd.

3.4 Muskusrattenbestrijding

Muskusratten graven in de waterkeringen waardoor de waterkerende functie wordt verminderd. De afgelopen jaren heeft Wetterskip Fryslân uitstekende resultaten bereikt in de bestrijding van de muskusratten. De muskusrattenpopulatie is nu onder controle, alleen langs de grenzen met Groningen en Overijssel worden nog meer muskusratten gevangen dan wenselijk.

Voor de muskusrattenbestrijding wordt in 2016 een visie opgesteld. Hierin wordt gekeken naar de formatie in relatie tot de benodigde bestrijdingsdruk. Ook zal gekeken worden naar een eventuele taakverbreding voor de muskusrattenbestrijders, vanuit de gedachte dat in het veld ook andere zaken uit het watersysteembeheer waargenomen kunnen worden. Muskusrattenbestrijders kunnen daarmee een rol hebben in de gehele zorgplicht voor het watersysteem.

3.5 Financiële consequenties programma Waterveiligheid

In de voorgaande paragrafen zijn voor het programma Waterveiligheid ontwikkelingen en beleidsvoornemens gepresenteerd. Deze hebben consequenties voor het investeringsvolume en de budgetten (exploitatie). De effecten worden weergegeven als mutatie op de (meerjaren)begroting 2016.

Investeringen

Mutaties investeringsvolume t.o.v. (meerjaren)begroting 2016 (bedragen € x 1.000)

Omschrijving	Taak	2017	2018	2019	2020	2021
A. Herstelprogramma Oevers en Kaden	WS	-	1.800	1.800	1.800	1.800
Totaal			1.800	1.800	1.800	1.800

- A. Herstelprogramma Oevers en Kaden: als gevolg van de stabiliteitstoets en het risicogericht ontwerpen is een additionele opgave opgenomen van 6,8 kilometer. Dit leidt tot een hernieuwde raming van € 1,8 miljoen per jaar boven het bestaande investeringsvolume van € 3,0 miljoen per jaar.

Exploitatie

Mutaties budgetten t.o.v. (meerjaren)begroting 2016 (bedragen in € x 1.000)

	Omschrijving	Taak	2017	2018	2019	2020	2021
A.	Kapitaallasten toename herstelprogramma Oevers en Kaden	WS				72	144
B.	Vierde toetsing primaire waterkeringen	WS	200	200	200	200	200
C.	Zorgplicht waterkeringen	WS	175	175	175	50	50
D.	Distelbestrijding	WS	-	500	500	500	500
Totaal			375	875	875	822	894

- B. Vierde toetsing primaire waterkeringen: de in de huidige meerjarenplanning opgenomen toetsbudgetten zijn opgenomen op basis van de derde toetsing. Op basis van de ervaringen opgedaan in de proeftoets en tijdens de toetsing is de verwachting dat de inspanning om de vierde toetsing uit te voeren groter is.
- C. Zorgplicht waterkeringen: om de invulling van de zorgplicht voor de primaire waterkeringen beter in documenten, rapportages en onderhoudsopdrachten vast te leggen, is een verbeterslag nodig.

Dit blijkt op basis van een aantal pilots volgend op het door de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) opgestelde toezichtkader.

- D. Distelbestrijding: uit de pilot met handmatige distelbestrijding is gebleken dat dit arbeidsintensief is. Een alternatieve bestrijdingsmethode leidt tot een toename van de onderhoudsinspanning en de bijbehorende kosten. In het komende jaar blijkt of de verplichting om handmatig distels te gaan bestrijden er komt en tevens wordt nagegaan of het bedrag in het volgend MP bijgesteld kan worden door in te zetten op maatschappelijk verantwoord ondernemen.

4 Voldoende water

Wetterskip Fryslân werkt aan een robuust watersysteem dat de effecten van toekomstige klimaatveranderingen en bodemdaling kan opvangen. Het programma Voldoende water is gericht op het beheer en onderhoud van zee- en poldergemalen, opmalingen, stuwen, inlaten en peilgebieden, hoofdwatgangen en spuisluisen. Een belangrijke taak is daarnaast de uitvoering van het dagelijkse peilbeheer in de deelsystemen en de Friese boezem. Het watersysteem is ingericht voor een efficiënte ondersteuning van de functies landbouw, bebouwing, natuur, scheepvaart en recreatie.

De werkzaamheden richten zich op het in goede staat houden van het watersysteem op de aspecten waterkwantiteit en grondwater. Voor de waterkwantiteit bestaat het reguliere werk onder meer uit: het regelen van de waterpeilen, het opstellen van peilbesluiten, het opstellen en actualiseren van de Legger, het uitvoeren van onderhoud aan watersystemen (zoals hekkelen en baggeren) en gemalen, het uitvoeren van verdrogingsbestrijdingsprojecten. Voor het grondwater bestaat dit voornamelijk uit het houden van toezicht en het verlenen van ontheffingen.

Het opstellen van peilbesluiten en het opstellen en actualiseren van de Legger waterlopen en kunstwerken geeft een juridische basis aan het dagelijkse beheer van de watersystemen. Het maakt duidelijk welke inspannings- en onderhoudsverplichtingen het waterschap en de inwoners hebben.

Ook worden watergebiedsplannen opgesteld. Door het uitvoeren van projecten wordt de inrichting van het watersysteem stelselmatig aangepast aan actuele ontwikkelingen zoals bodemdaling en klimaatverandering.

4.1 Deltaprogramma's

Deltaprogramma IJsselmeer en Zoetwater

De overheden in Nederland hebben gezamenlijk de Deltaprogramma's IJsselmeer en Zoetwater ontwikkeld. In deze programma's zijn beleid en maatregelen opgenomen om gevolgen van klimaatontwikkeling tegen te gaan. Het Deltaprogramma IJsselmeer betreft bemaling van het IJsselmeer, hogere voorjaarspeilen op het IJsselmeer ten behoeve van de zoetwatervoorraad en compenserende en mitigerende maatregelen voor de natuurgebieden langs de Friese IJsselmeerkust. Het waterschap is betrokken bij de onderzoeken en planvorming die in het Deltaprogramma IJsselmeer worden uitgevoerd.

Het Deltaprogramma Zoetwater vraagt overheden zuinig watergebruik te stimuleren en bestaande grondwater- en oppervlaktewatervoorraden te vergroten. Waterconserveringsmaatregelen in de hellende gebieden van ons beheergebied kunnen daar een belangrijke bijdrage aan leveren. Voor maatregelen om water te conserveren is in de begroting een bedrag opgenomen variërend van € 0,2 tot € 0,4 miljoen. Via het Deltafonds kan een bijdrage worden verkregen voor de projecten die het waterschap uitvoert.

Voorzieningenniveau Deltaprogramma Zoetwater en Waterkwaliteit

Afspraken over waterverdeling en hoeveelheden zijn momenteel vastgelegd in waterakkoorden, peilbesluiten en verdelingsafspraken. In de toekomst worden vaker droge periodes verwacht waarbij ook de verdringingsreeks moet worden toegepast. De verdringingsreeks kent wel een prioriteitsvolgorde van functies, maar geen kwantitatieve afspraken over de verdeling van de beschikbare hoeveelheid water en de bijbehorende zoutgehaltes. Hiervoor is het zogenaamde voorzieningenniveau bedacht. Het voorzieningenniveau beschrijft de beschikbaarheid van zoet water en de kans op watertekorten in een gebied, zowel in normale als (extreem) droge situaties. In de vorm van regio specifieke uitgewerkte afspraken maakt de overheid duidelijk wat de verantwoordelijkheden en inspanning van de overheid zijn en wat de verantwoordelijkheden en risico's zijn voor de gebruiker in zowel de normale als de droge (extreem) situatie. Het gaat hierbij om oppervlakte en grondwater en – indien van toepassing- om waterkwantiteit en waterkwaliteit (chloride). In de periode 2016-2018 worden enkele pilots uitgevoerd om meer ervaring op te doen met het voorzieningenniveau. De provincie stelt het voorzieningenniveau in 2021 vast.

4.2 Uitvoering maatregelen

Watergebiedsplannen

Voor de invulling van vijf beleidsthema's uit het WBP 2010-2015 (normering regionale wateroverlast, verdrogingsbestrijding, Kaderrichtlijn Water, knelpunten beheer en onderhoud, peilbeheer en vervanging gemalen) is ervoor gekozen kansen en opgaven integraal af te wegen en vorm te geven binnen de kaders van watergebiedsplannen. In 2016 zijn de twintig watergebiedsplannen voor het totale beheergebied gereed.

In 2013 is met de uitvoering van de belangrijkste maatregelen uit de eerste watergebiedsplannen gestart. Inmiddels zijn de maatregelen op de Waddeneilanden gerealiseerd en worden in de volgende gebieden al enkele maatregelen uitgevoerd: Grote Wielen, Koningsdiep, Ferwerderadeel, Twijzel, Dongeradeel, Appelscha en Gaasterlân.

In 2016 worden de knelpunten en bijbehorende mogelijke uitvoeringsmaatregelen van de watergebiedsplannen aan de hand van door het bestuur vastgestelde criteria geprioriteerd. Op basis van deze prioritering wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld voor de periode van minimaal vier jaren.

De financiering van het uitvoeringsprogramma is gekoppeld aan de verschillende investeringsbudgetten, te weten: investeringsbudgetten gemalen, inrichting watersystemen landelijk en KRW, en de voorzieningen voor veenweide, verdrogingsbestrijding, programma aanpak stikstof en Natura 2000.

Het uitvoeringsprogramma wordt in 2016 opgeleverd. Met die programmering wordt ook duidelijk wat de financiële gevolgen zijn, wat de planning is en welke capaciteit benodigd is. Bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's van de watergebiedsplannen worden de uitgangspunten van WiB-watersysteem (samenvoegen peilvakken en gemalen) en de uitgangspunten uitvoering veenweide al zoveel mogelijk toegepast.

Uitvoering Veiligheidsplan II

Door klimaatontwikkeling neemt de kans op wateroverlast toe. In het Veiligheidsplan II zijn maatregelen tegen wateroverlast voor de boezem en deelsystemen opgenomen. Voor de boezem gaat het om boezemuitbreiding en de inrichting van natuurgebieden voor waterberging (ten behoeve van de boezem). De realisatie van waterberging in de deelsystemen wordt meegenomen in de uitvoering van de watergebiedsplannen. Voor de uitbreiding van de boezemoppervlakte en waterberging in natuurgebieden is in 2017 een investeringsvolume van € 250.000 en vanaf 2018 € 950.000 per jaar in het MP opgenomen. In 2022 vindt een herijking van het Veiligheidsplan plaats.

Uitvoeringsplan veenweidevisie

In het uitvoeringsplan veenweidevisie, dat gezamenlijk met de provincie is opgesteld, zijn pilotgebieden geprioriteerd waarin maatregelen worden uitgevoerd om de maaiveld daling te vertragen. Met ingang van 2016 is € 75.000 investeringsbudget voor aanpassingen in de inrichting in begroting en MP opgenomen. Dit bedrag neemt het daaropvolgende jaar telkens met € 75.000 toe oplopend tot € 450.000 in 2020.

Naast uit te voeren maatregelen wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van onderwaterdrainage, natte teelten en de effectiviteit van hoogwatervoorzieningen. Voor deze onderzoeksmaatregelen is vanaf 2016 jaarlijks € 100.000 beschikbaar.

De sanering van hoogwatercircuits en het oplossen van de problematiek van de houten paalfunderingen moet door de algemene democratie (gemeenten, provincie Fryslân) gefinancierd worden. Wetterskip Fryslân is bereid mee te betalen voor herstel van houten paalkoppen in die situaties, waar ter plaatse ook een sanering plaatsvindt.

4.3 Inrichting watersystemen

Visie op Toekomstbestendig Waterbeheer

Het project Toekomstbestendig Waterbeheer (TBW) behelst onderzoek en analyse van mogelijke maatregelen/aanpassingen in het watersysteem. Het doel daarbij is het watersysteem op langere termijn toekomstbestendiger (onder andere betaalbaar, klimaatbestendig, robuust, veerkrachtig én ecologisch verantwoord) te maken. Belangrijke te onderzoeken thema's in fase 2 van TBW zijn het tegengaan van maaiveldafval en versnippering van de infrastructuur, het ontlasten van de boezem, het beperken van wateraanvoer ter bestrijding van verzilting en watertekorten en het vaststellen van ontwerpcriteria bij de inrichting van de watersystemen. De uitkomsten van deze onderzoeken worden voorjaar 2017 in een integrale lange termijnvisie voorgelegd. Voor externe consultering zijn aanvullende middelen nodig.

Peilbesluiten

Per watergebiedsplan worden nieuwe peilbesluiten vastgesteld, die de bestaande situatie vastleggen. De peilbesluiten worden in principe in een cyclus van één keer per tien jaar geactualiseerd. Tussentijdse verzoeken tot wijziging van peil en peilbesluit worden aangehouden tot de eerstvolgende actualisatie, tenzij het gaat om peilaanpassingen bij functiewijzigingen en projecten die naar aanleiding van de uitwerking van de watergebiedsplannen worden uitgevoerd door het waterschap. De provincie heeft in de nieuwe waterverordening de verplichting tot het opstellen van gebiedsdekkende peilbesluiten voor een beperkt deel van het stroomgebied van Tjonger en Linde uitgezonderd. Dat betekent dat voor deze gebieden een borging van de peilen in de hoofdwatgangen (stuwpeilen) uitgewerkt gaat worden.

Het peilbesluit voor de Friese Boezem wordt in 2018 geactualiseerd. Tevens wordt in 2019 geïnvesteerd in nieuwe software voor het operationele peilbeheer van de boezem.

Vervanging gemalen

Het waterschap beheert en onderhoudt de watersystemen; waar nodig voert zij daartoe ook vervangingsinvesteringen uit. Het investeren in gemalen is een structureel programma, waarbij het van belang is alle bestaande gemalen op een goed functionerend niveau te houden. De afgelopen jaren is voornamelijk geïnvesteerd in grotere gemalen: 50 gemalen zijn nu in voorbereiding en in uitvoering. De aanpak van het investeringsprogramma gemalen wordt vanuit de technische levensduur geprioriteerd. Tevens worden mogelijkheden tot samenvoeging van bemalingsgebieden en gemalen in dat kader uitgewerkt. Op dit moment laat voor 236 gemalen de onderhoudstoestand te wensen overlaet en/of zijn er ARBO- technisch tekortkomingen. Daarnaast worden aan de hand van assetmanagement keuzes gemaakt tussen prestaties, kosten en risico's. Binnen de prioritering van het gemalen programma worden deze aspecten integraal beoordeeld.

4.4 Beheer en onderhoud

Overdracht stedelijk water

Met alle gemeenten gaat Wetterskip Fryslân in 2016 een overeenkomst aan over de overdracht van het onderhoud van wateren in bebouwde kernen. De strekking hiervan is dat gemeenten het onderhoud blijven uitvoeren en hiervoor een bijdrage van Wetterskip Fryslân ontvangen, vanaf januari 2016. Dit leidt tot een verhoging van de beheerkosten voor Wetterskip Fryslân.

De steden en dorpen in ons beheergebied worden kwetsbaarder door de gevolgen van de klimaatverandering. Het aanpassen van de ruimtelijke inrichting en maatregelen in het watersysteem zijn noodzakelijk om wateroverlast, overstrooming, droogte, hittestress en waterkwaliteitsproblemen als algenbloei, te voorkomen.

Het waterschap wil het huidige beleid een impuls geven door met gemeenten afspraken te maken over het versterken van de wateractieve stad. Met gemeenten is afgesproken dit initiatief onder te brengen in het nieuw op te stellen Fries Bestuursakkoord Waterketen.

Naast een onderzoek naar knelpunten (de zogenaamde stresstest) worden in 2016 en de jaren daarna samen met de gemeenten projecten opgestart om bebouwde gebieden klimaatbestendig te maken. Het waterschap zoekt samen met gemeenten naar kansen op het gebied van verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid waarbij water een verbindend en faciliterend element is. In het MP is jaarlijks een investeringsvolume van €0,5 miljoen opgenomen voor aanpassingen in watersystemen in bebouwde gebieden.

Beheerplannen en onderhoudsplannen

Voor de boezem en de deelsystemen worden in 2017 beheervisies uitgewerkt met daarin de uitgangspunten voor de inrichting en het beheer en onderhoud van de watersystemen. Bestaand beleid wordt in de visies concreet uitgewerkt. De beheervisies worden in samenhang met een onderhoudsplan waterlopen voor boezem en deelsystemen opgesteld. Dit onderhoudsplan wordt de komende jaren modulair opgesteld en beschrijft het onderhoud (hekkelen, baggeren, natuurvriendelijke oevers en beschoeiingen) van de watersysteemassets met uitzondering van de kunstwerken. In 2016 zijn de eerste onderdelen van het onderhoudsplan gereed voor vaststelling.

Hekken landelijk gebied

Het jaarlijks onderhoud aan de watersystemen bestaat uit het hekkelen van de hoofdwatgangen in de zomer en herfst. De kosten worden bepaald door het aantal kilometers watgangen, de frequentie en de wijze van het onderhoud. Waar mogelijk (met name de bredere watgangen) wordt gedifferentieerd onderhoud toegepast. Er wordt een vergoeding betaald aan ingelanden die eenzijdig alle onderhoudsopdrachten ontvangen. Voor 2016/2017 is in de begroting het opstellen van een beheer- en onderhoudsplan zowel voor de Friese boezem als de deelsystemen geprogrammeerd.

Baggeren landelijk gebied

Vanaf 2017 start de nieuwe baggercyclus die uitgaat van een herhalingstijd van 1 keer per 12 jaar voor de meeste watgangen. In deze nieuwe baggercyclus worden de baggerwerkzaamheden ten behoeve van de vaarwegfunctie in de E en F vaarwegen geïntegreerd. De besparing op de baggerkosten die hierdoor ontstaat, is al in het MP ingeboekt. Het baggeren wordt uitgevoerd om de water aan- en afvoer, de waterkwaliteit en het vaarwegprofiel te waarborgen. Ingelanden krijgen een vergoeding voor het ontvangen en verwerken van bovenmatige hoeveelheden baggerspecie. In het nieuwe onderhoudsplan wordt ook het baggeren meegenomen.

Beschoeiingen

De beschoeiingen in onze watersystemen, die nodig zijn om oeverafslag te voorkomen en het leggerprofiel in stand te houden, worden op pragmatische wijze onderhouden. In het kader van de overdracht vaarwegen moeten nog nadere afspraken gemaakt worden tussen provincie, gemeenten en waterschap over de beheerverantwoordelijkheid. De afspraken worden verder uitgewerkt in het Onderhoudsplan waterlopen, dat in 2018 voor dit onderdeel wordt vastgesteld.

4.5 Financiële consequenties programma Voldoende water

In de voorgaande paragrafen zijn voor het programma Voldoende water ontwikkelingen en beleidsvoornemens gepresenteerd. Deze hebben consequenties voor de budgetten (exploitatie). De effecten worden weergegeven als mutatie op de (meerjaren)begroting 2016.

Mutaties budgetten t.o.v. (meerjaren)begroting 2016 (bedragen in € x 1.000)

	Omschrijving	Taak	2017	2018	2019	2020	2021
A.	Toekomstbestendig Waterbeheer	WS	20	50	50	-	-
B.	Overdracht stedelijk waterbeheer	WS	1.878	1.970	1.393	653	2.074
C.	Beleidsondersteuning	WS / ZB	60	60	60	60	100
	Totale mutatie ontwikkelingen		1.958	2.080	1.503	713	2.174

- A. Toekomstbestendig Waterbeheer: het project Toekomstbestendig Waterbeheer (TBW) behelst onderzoek en analyse van mogelijke maatregelen/aanpassingen in het watersysteem. Voor externe expertise bij deze onderzoeken en het uitwerken van de visie en het implementatieplan zijn aanvullende middelen benodigd.
- B. Overdracht stedelijk waterbeheer: na een langdurig voorbereidingstraject gaat Wetterskip Fryslân met de gemeenten een overeenkomst aan over de overdracht van het onderhoud van wateren in bebouwd gebied. Na de bestuurlijke overeenstemming met de gemeenten in mei 2014 is gestart met de veldinventarisaties en uitwerking van de overdrachten voor alle gemeenten. In december 2015 is inzicht verkregen in de financiële consequenties van de overname van het waterbeheer in alle gemeenten. De kosten voor het onderhoud (met name baggeren dat vanaf 2021 begint) en de kapitaallasten (vervangingsinvesteringen) lopen geleidelijk op naar 2026.
- C. Beleidsondersteuning: de komende jaren werkt het waterschap verder aan een aantal grote bestuurlijke onderwerpen. Dit betreffen onder andere de evaluatie/herijking van het Veiligheidsplan, nader onderzoek rondom het peilbeheer op het Lauwersmeer, de verdere uitwerking van het Deltaplan Zoetwater, de evaluatie van het stedelijk waterbeheer en het formuleren van beleid rondom de wateractieve stad. Deze onderwerpen vragen de komende jaren de nodige aanvullende beleidsmatige inzet en specifieke deskundigheid. Voor externe ondersteuning bij evaluaties, onderzoeken en het formuleren van beleid is een structureel budget van € 60.000 per jaar benodigd en in 2021 € 100.000 voor de herijking van het Veiligheidsplan.

5 Schoon water

Het programma schoon water richt zich op een goede waterkwaliteit van alle oppervlaktewateren in het beheergebied. Al lange tijd werkt het waterschap aan het terugdringen van vervuiling van het oppervlaktewater door verontreinigende stoffen. Hierbij moet de kwaliteit van het oppervlaktewater aan chemische normen voldoen.

Sinds 2009 zijn, als uitwerking van de Europese Kaderrichtlijn Water, naast de chemische normen ook concrete ecologische doelen gesteld, bijvoorbeeld voor de visstand en de aanwezigheid van waterplanten. Deze normen zijn afgestemd op de functies. Een bijzondere categorie wordt gevormd door de wateren met de functie zwemwater. Hier gelden ook bacteriële normen en normen voor blauwalg.

Belangrijke opgaven voor het verbeteren van de waterkwaliteit zijn de natuurvriendelijke inrichting van het watersysteem, het verminderen van de emissies van nutriënten en bestrijdingsmiddelen en het terugdringen van het lozen van afvalwater door de recreatievaart.

Door het reguleren van emissies door vergunningen, het houden van toezicht, het uitvoeren van inrichtingsprojecten zoals het Herstelprogramma Oevers & Kaden en het zuiveren van afvalwater, leveren wij een belangrijke bijdrage aan het behalen van de gestelde doelen. Voor het behalen van de doelen zijn echter ook bijdragen van anderen noodzakelijk. Met het werken met Groenblauwe diensten en het zoeken naar de samenwerking in het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer van LTO, willen wij deze bijdragen met onze partners zo goed mogelijk verwezenlijken.

5.1 Zuiveren

Zuiveren van afvalwater

Jaarlijks wordt gemiddeld 77 miljoen m³ afvalwater op de rwzi's gezuiverd. In de afgelopen tien jaar is deze hoeveelheid vrijwel stabiel gebleven. Voor de periode tot 2025 wordt uitgegaan van het huidige afvalwateraanbod. De capaciteit van de rwzi's is voldoende voor de verwerking hiervan. Ontwikkelingen in de lozingen van bedrijfsafvalwater kunnen wel lokale effecten veroorzaken. In het Integrale zuiveringsplan (IZP) is gekozen voor een lijn die uitgaat van instandhouding van de bestaande infrastructuur. Kansen voor opschaling worden benut.

Jaarlijks wordt circa € 10 miljoen geïnvesteerd voor de instandhouding van de zuiveringstechnische installaties. Het gaat hierbij onder andere om procesoptimalisatie, groot onderhoud en veiligheids- en milieuvoorzieningen.

Nieuwe stoffen

De afgelopen jaren is er meer aandacht gekomen voor 'nieuwe' stoffen in het afvalwater zoals medicijnresten, hormoonverstorende stoffen en antibioticaresistente ziekteverwekkers. Om te onderzoeken in hoeverre deze stoffen in Nederland een probleem vormen, worden ze in landelijk verband gemonitord en loopt er een landelijk programma om te komen tot keuzes voor de aanpak van de problematiek. Of werkelijk geïnvesteerd gaat worden in extra zuivering vanwege nieuwe stoffen, is afhankelijk van onder meer de omvang van de problematiek en het landelijke en Europese beleid hierin.

We kiezen ervoor om het beleid en de voorgestelde aanpak af te wachten en in deze fase nog niet te anticiperen op investeringen in een extra zuiveringstrap op de rwzi's.

Transport van afvalwater

Wetterskip Fryslân beheert 814 km persleidingen en 278 rioolgemalen in het afvalwater-transportstelsel. De afschrijvingslasten vormen samen met de instandhoudingskosten voor het transportstelsel het grootste deel van het jaarlijks budget. In de begroting zijn geen vervangingsinvesteringen meer opgenomen. Extra kosten voor calamiteiten worden opgevangen binnen het weerstandsvermogen.

De persleidingen zijn nu gemiddeld tussen de 50 en 60 jaar oud. Het einde van de levensduur komt steeds dichterbij. Voorgesteld wordt voor de langere termijn (na de MP periode) in de begroting

gedurende 10 jaar rekening te houden met een aanvullend investeringsbudget van € 1,0 miljoen per jaar voor vervangingsinvesteringen in de persleidingen en daarnaast € 150.000 per jaar exploitatiebudget voor sloop/opruimen van asbestcementleidingen.

Optimalisatie Zuiveringsbeheer

In het kader van WiB zuiveren is gezocht naar maatregelen voor het verhogen van de kwaliteit, verkleinen van de kwetsbaarheid, het verlagen van de kosten, gericht op een toekomstbestendige inrichting van het zuiveringsbeheer. Besloten is een aantal maatregelen uit te gaan werken zoals de regiekamer en geavanceerder procesregelingen op de rwzi's. Met deze maatregelen wordt monitoring en sturing op afstand mogelijk en kan personele krimp worden opgevangen. Onderzocht wordt of de implementatie van geavanceerde procesregelingen ook een besparing op het energie- en chemicaliënverbruik kan gaan opleveren.

Ondertussen is besloten één centrale regiekamer in te richten en deze te huisvesten in de nieuwe werkplaats naast het hoofdkantoor in Leeuwarden.

5.2 Slib

Slibeindverwerking

De kosten voor slib bestaan uit slibtransport, slibontwatering, slibafzet, chemicaliën, energie en personeel. Momenteel wordt het slib afgezet binnen een verlengd contract met Swiss Combi. Het contract loopt tot en met 2016. Voor 2017 en verder moet opnieuw worden aanbesteed. De afgelopen jaren zijn als gevolg van de marktontwikkelingen de marktprijzen voor het verwerken van slib gedaald. De kosten voor slibeindverwerking zijn vooral afhankelijk van marktontwikkelingen. In het MP is reeds rekening gehouden met lagere verwerkingskosten in de vorm van een stelpost van € 1,5 miljoen.

Stelpost slibverwerking (x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
Stelpost	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5

Energiefabriek

Een andere factor die de kosten voor slibverwerking beïnvloed is de hoeveelheid te verwerken slib (slibproductie). Deze wordt beïnvloed door de wijze van zuiveren en slibvoorverwerking. Zo leidt het vergisten van slib tot kleinere hoeveelheden slib. Business cases moeten duidelijk maken of meer vergisten opweegt tegen de hogere investeringskosten. Met duidelijkheid over de gekozen route voor de slibeindverwerking komt ook de haalbaarheid van een Energiefabriek in beeld.

Een toekomstige Energiefabriek kan een belangrijke bijdrage leveren aan de te behalen energiebesparingsdoelstelling, zoals deze is vastgesteld binnen de MJA3 afspraken (zie ook programma Organisatie). Eind 2016 kan de aanbesteding voor de Energiefabriek worden opgestart. In financiële zin is met de investering in de Energiefabriek reeds rekening gehouden met een investeringsvolume van € 22 miljoen. De financiële voordelen in de zin van energieopbrengsten dienen ter invulling van de eerder benoemde stelpost van € 1,5 miljoen.

Voor de lange termijn wordt er vanuit gegaan dat de kosten voor slibeindverwerking niet toenemen. De verwachting is dat slib, of producten uit slib en afvalwater in de toekomst steeds meer nuttige toepassingen krijgen en van waarde worden.

5.3 Europese Kaderrichtlijn Water

KRW implementatie

Bij de implementatie van de KRW in Nederland is uitgegaan van 'haalbaarheid en betaalbaarheid'. Bij de latere beoordeling van de plannen door de Europese Commissie werd dan ook geconcludeerd dat Nederland maar een beperkte ambitie laat zien. Nederland heeft het meest van alle lidstaten gebruik gemaakt van de uitzonderingsbepalingen van de KRW (fasering, doelverlaging) en heeft veel wateren niet als KRW-waterlichaam aangemerkt, terwijl de toestand in de Nederland relatief slecht scoort. Strikt volgens de beoordelingsmethodiek is de waterkwaliteit in Nederland de slechtste van Europa. Een inbreukprocedure door de EC op de eerste generatie plannen is afgewend met de toezegging veel zaken in de tweede generatie plannen te verbeteren (met name met betrekking tot onderbouwingen). Ondertussen is bevestigd dat KRW-doelen ook echt gehaald moeten worden en er wordt naast de KRW-plannen een landelijke Delta-aanpak voor Waterkwaliteit en Zoetwater opgesteld.

Een evaluatie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) uit 2015 laat zien dat de maatregelenpakketten van de waterschappen nog onvoldoende zijn voor het behalen van de doelen en dat het mestbeleid verder aangescherpt zou moeten worden. Anderzijds vindt er in de komende periode een evaluatie van de doelen plaats. Dit zou kunnen betekenen dat er doelen verlaagd worden.

De plannen voor de periode 2016-2021 zijn door het algemeen bestuur vastgesteld (en in december 2015 door Provinciale Staten en de Tweede Kamer). Met de eigen financiering voor KRW-maatregelen leveren we tevens cofinanciering voor POP-3. Door de POP-3 bijdragen en financiering vanuit met name Wetterskip Fryslân en Provincie Fryslân ontstaat een investeringsbedrag ten behoeve van waterkwaliteit van circa € 6 miljoen per jaar, waarmee ook 'eigen' maatregelen gefinancierd kunnen worden. Met het oog op deze nieuwe POP-periode zijn in een vorig MP de eigen investeringsbudgetten verlaagd.

Voor de periode tot en met 2021 moeten de binnen het MP geraamde budgetten voor waterkwaliteit op het bestaande niveau worden gehandhaafd (circa € 2,7 miljoen per jaar, deels uit integrale budgetten zoals budget Programma Oevers en Kaden). Dit geldt ook voor de periode tot en met 2027. De onzekerheid voor deze laatste periode is echter groter (bijvoorbeeld in het licht van de evaluatie van het PBL). Dat KRW budgetten langere tijd op ongeveer gelijk niveau blijven is het gevolg van de keuze voor 'fasering' waarbij de opgave over een lagere periode is uitgespreid.

Het KRW-programma wordt gezien als een knop waar niet verder aan gedraaid kan worden. De investeringsbudgetten zijn in de vorige bestuursperiode reeds verlaagd. Wanneer niet wordt voldaan aan de afspraken en eisen vanuit de KRW, komen we uiteindelijk in een formeel traject terecht. In eerste instantie via bestuurlijk toezicht vanuit de provincie, maar meer belangrijk vanuit de toezichtsrol van de Europese Commissie, die zelf bestuurlijk toezicht kan uitoefenen en lidstaten voor het Europese hof kan dagen wanneer niet aan de eisen van de KRW wordt voldaan.

5.4 Beheer en onderhoud

Onderhoud Natuurvriendelijke oevers

Voor verbetering van de waterkwaliteit worden natuurvriendelijke oevers (nvo's) aangelegd. In de boezem zorgen de nvo's doorgaans ook voor bescherming van de boezemkaden. In de afgelopen jaren en ook in de komende jaren worden natuurvriendelijke oevers aangelegd in het kader van het KRW-maatregelenpakket.

Momenteel is er 609 km aan nvo's in beheer, langs de Friese boezem en hoofdwatgangen. In de periode tot en met 2027 worden er naar schatting nog 238 km natuurvriendelijke oevers aangelegd.

Momenteel wordt aan circa 476 km structureel klein onderhoud gepleegd. Aan de resterende 133 km wordt nog geen onderhoud gepleegd. Het op te stellen beheer- en onderhoudsplan geeft in 2016 uitsluitsel over de wijze van onderhoud. Voor de verwachte toename in de onderhoudskosten zijn aanvullende middelen opgenomen (zie paragraaf 5.7).

Beheersen van invasieve exoten

In het WBP is opgenomen dat wij beleid ten aanzien van exoten gaan vaststellen en een bestrijdingsplan gaan opstellen. Het in 2016 vast te stellen beleid is gericht op het effectief omgaan met invasieve soorten, waarmee schade aan watersysteem en natuur kan worden beperkt. Met het beleid wordt zoveel mogelijk aangesloten op het Europese, landelijke en regionale beleid en wordt samenwerking gezocht met betrokken organisaties, waaronder gemeenten, buurwaterschappen en provincies, en met de agrarische sector en burgers. Het waterschap onderzoekt nog met welke inrichtings- en beheermaatregelen de vestiging en verspreiding van exoten zoveel mogelijk kan worden beperkt.

Exotenbestrijding vindt momenteel min of meer ad hoc plaats met inzet van bestaande onderhoudsbudgetten. De ontwikkeling van exoten is sterk afhankelijk van het weer (zachte winters zijn nadelig). De inschatting van de jaarlijkse kosten voor de bestrijding bedraagt € 0,1 miljoen tot € 0,5 miljoen. Vanwege de grote onzekerheid rondom deze kosten, zijn geen specifieke budgetten voor exotenbestrijding opgenomen. De benodigde maatregelen worden zoveel mogelijk uit reguliere onderhoudsbudgetten gefinancierd.

Waterbodemsaneringen

In Nederland moeten nog acht locaties worden gesaneerd die onder het regime van de Wet bodembescherming uitgevoerd worden (naast het drempelbedrag (€ 227.000) betaalt het waterschap 10% van de kosten). Hiervan liggen er zeven in het beheergebied van Wetterskip Fryslân. Dit is het gevolg van het actieve beleid van de provincie en het waterschap in eerdere jaren, waardoor tijdig beschikkingen zijn afgegeven.

Met de zekerheid die er nu is over het uit te voeren saneringsprogramma kunnen de benodigde eigen bijdragen in de begroting opgenomen worden. Na 2020 zijn alle waterbodemsaneringen afgerond.

5.5 Emissiebeheer

Convenant Erfafspoeling en DAW

Aan de opgaven ten aanzien van het terugdringen van emissies vanuit de landbouw (nutriënten en bestrijdingsmiddelen), wordt met de landbouwsector samengewerkt binnen het Deltaplan agrarisch waterbeheer en het Convenant Erfafspoeling. Met deze aanpak wordt beoogd vrijwillige, bovenwettelijke maatregelen te nemen, waarmee aan de waterkwaliteitseisen kan worden voldaan en waarbij aanscherping van generieke beleid (voornamelijk mestwetgeving) kan worden voorkomen.

De opgave voor sanering van de emissies ligt bij de landbouwsector zelf. Het waterschap heeft een adviserende en stimulerende rol. Het proces tot een brede implementatie van reeds beschikbare maatregelen in de dagelijkse landbouwpraktijk verloopt vrij moeizaam. De gekozen aanpak vraagt nu en in de komende jaren inzet van Wetterskip Fryslân. We moeten als waterschap er kritisch op zijn in hoeverre deze regionale aanpak versnellend of juist vertragend werkt ten aanzien van het reduceren van landbouwemissies en of de inzet hierop verlaagd of juist verhoogd moet worden om tot het beste resultaat te komen en waarbij de inzet passend is bij de rol van de waterbeheerder.

5.6 Zwemwater

In de kosten voor de uitvoering van de maatregelen voor zwemwater zijn opgenomen in de begroting. De kosten voor monitoring vormen hierin het belangrijkste aandeel (circa € 0,1 miljoen per jaar).

Als onderdeel van de Omgevingsvisie gaat de provincie een zwemwatervisie ontwikkelen. Dit kan leiden tot een actief beleid voor het ontwikkelen van zwemwaterrecreatie. Dit kan leiden tot meer zwemlocaties en dientengevolge hogere kosten (voor bemonstering en analyse). Wetterskip Fryslân stelt zich op het standpunt dat nieuwe locaties qua watersysteem goed gesitueerd moeten worden en dat eigenaren, initiatiefnemers en exploitanten de kosten dragen voor de inrichting van locaties.

5.7 Financiële consequenties programma Schoon water

In de voorgaande paragrafen zijn voor het programma Schoon water ontwikkelingen en beleidsvoornemens gepresenteerd. Deze hebben consequenties voor de budgetten (exploitatie). De effecten worden weergegeven als mutatie op de (meerjaren)begroting 2016.

Mutaties budgetten t.o.v. (meerjaren)begroting 2016 (bedragen in € x 1.000)

	Omschrijving	Taak	2017	2018	2019	2020	2021
A.	Onderhoud natuurvriendelijke oevers	WS	280	280	280	280	280
B.	Waterbodemsaneringen	ZB	-96	128	-47	443	-
C.	Waterketen	ZB	-49	-49	-49	-49	-49
Totaal			135	359	184	674	231

- A. Onderhoud natuurvriendelijke oevers: om de huidige en de nog aan te leggen natte natuurvriendelijke oevers uit de KRW-opgave nu en in de toekomst blijvend te laten functioneren, is onderhoud noodzakelijk. Voor het onderhoud is aanvullend budget nodig. De benodigde onderhoudsbudgetten zijn berekend voor het huidige areaal én de afgesproken jaarlijkse toename van het areaal tot in 2027. Voor de uitbreiding van het areaal is 2027 het jaar waarin de KRW inspanningen worden afgerond. Bij deze berekening is er van uit gegaan dat het materiaal dat vrijkomt bij het maaien en uitkrabben van oevers met een breedte van 2 tot 5 meter wordt afgevoerd en gestort. Dat is conform de strategische visie op het beheer van oevers en kaden in Fryslân. Een onderzoek naar de aard en omvang van het onderhoudsmateriaal kan er toe leiden dat de kosten voor het regulier maaionderhoud kunnen worden beperkt doordat een deel van het materiaal (in de detailwatersystemen) zonder vergoeding, op de kant kan worden gezet of als grondstof kan worden vermarkt.
- B. Waterbodemsaneringen: binnen het beheersgebied van Wetterskip Fryslân zijn zeven ernstig en spoedeisende waterbodemerontreinigingen aanwezig die nog onder het regime van de Wet bodembescherming vallen en waarvoor het Rijk nog een bijdrage levert aan de saneringskosten. Deze waterbodems zijn opgenomen in het Programma Waterbodemsanering 2016-2020. Op 15 december 2015 heeft het dagelijks bestuur ingestemd met het opnemen van aanvullend budget van in totaal € 428.000 over de periode 2017-2021 om de sanering van de laatste locaties binnen de programmaperiode 2016-2020 af te ronden. Het betreffen de saneringen Dokkumer Ie, Dongjumervaart Franeker, Het Vliet Franeker, De Oude Trekvaart Franeker, Schipsloot Wolvega, Oudevaart Surhuisterveen en Heeresloot. Het verloop van de budgetten is in overeenstemming gebracht met het uitgavenpatroon van deze saneringen.
- C. Waterketen: bij de jaarrapportage 2015 is gemeld dat door de versterking van de operationele samenwerking, zoals het opstarten van gezamenlijke monitoring in de Friese waterketen, minder heeft gekost omdat de focus van de samenwerking in Fryslân vooralsnog intergemeentelijk is. Ook zijn er in 2015 geen externe ontwikkelingen geweest die aanleiding gaven samen met gemeenten optimalisatiestudies voor de afvalwaterketen op te starten. Dit leidt tot een structurele (gedeeltelijke) verlaging van het budget.

6 Organisatie

De organisatie van Wetterskip Fryslân is volop in ontwikkeling. Een belangrijke doelstelling is het verder verbeteren van de efficiency en resultaatgerichtheid van de organisatie, de klantgerichtheid en maatschappelijke sensitiviteit. Maatschappelijk verantwoord ondernemen komt onder meer terug in doelstellingen op het gebied van samenwerking met onze maatschappelijke partners, duurzaamheid en omgaan met het energievraagstuk. Bovendien kijkt de belastingbetaler kritisch naar Wetterskip Fryslân en stelt steeds hogere eisen aan maatschappelijke verantwoording en dienstverlening. Het gegeven dat wij werken met belastinggeld geeft een urgentie om de kosten van de uitvoering van onze taken zo veel als mogelijk terug te dringen. Meer taken met minder personeel nóg beter uitvoeren.

Een snel veranderende wereld vraagt ook om een groot aanpassingsvermogen. Dat vertaalt zich in doelstellingen de flexibiliteit en slagvaardigheid van onze organisatie verder te vergroten. Het vertaalt zich uiteraard ook naar doelstellingen op het gebied van veilig en verantwoord werken en het bieden van een uitdagende en motiverende werkomgeving. Dit laatste is ook van belang wanneer bij een krimpended aanbod op de arbeidsmarkt toch voldoende in de arbeidsbehoefte te kunnen voorzien.

6.1 Ambities

Energie opwekken

Wetterskip Fryslân heeft de klimaatverklaring van Parijs in december 2015 ondertekend. Dit betekent dat we streven naar een klimaatneutrale organisatie in 2030. Daarnaast is er het MJA3 akkoord van 2010 om in 2019 40% duurzame energie op te wekken. Deze ambitie is nog niet vertaald in specifieke programma's en/of budgetten. Wel wordt er gebruik gemaakt van de mogelijkheden binnen uit te voeren projecten (bijvoorbeeld vernieuwbouw hoofdkantoor en maatregelen op de zuiveringen). Ten aanzien van het opwekken van duurzame energie zit Wetterskip Fryslân momenteel op 7-10%.

Met de bouw en in werking stelling van de energie-/grondstoffenfabriek wordt uiteindelijk tot maximaal 20% duurzame energie opgewekt. Om de doelstelling van 40% te realiseren zijn meer maatregelen nodig. Bij de taakuitvoering wordt daar actief op geanticipeerd.

Energie besparen

Ten aanzien van het besparen op energieverbruik is de doelstelling 30% in 2020. Het MJA3 akkoord richt zich op het behalen van een energiebesparing van 2% per jaar in de waterketen. Bij de investeringen voor de waterzuiveringen worden de mogelijkheden tot energiebesparende maatregelen benut.

Vanaf 2017 gelden MJA3-afspraken ook voor het watersysteem. Het watersysteem neemt circa 30% van het totale energieverbruik voor haar rekening. Voor het realiseren van de doelstelling in het watersysteem zullen nog veel maatregelen getroffen moeten worden.

In 2016 maakt Wetterskip Fryslân een vervolg Energie Efficiency Plan (EEP 2016 – 2020), waarin de voornemens voor de taken zuiveringsbeheer en watersysteembeheer worden uitgewerkt.

Innovatie

Wetterskip Fryslân vindt het belangrijk innovatie te stimuleren en te faciliteren. Innovatie is belangrijk voor ons waterschap omdat nieuwe wateropgaven vragen om nieuwe oplossingen. Innovatie versterkt de cultuur van continu verbeteren. Met dezelfde middelen moet meer worden uitgevoerd. Ook wil het waterschap maatschappelijk verantwoord en duurzaam werken.

Innovatie richt zich bij Wetterskip Fryslân op vier thema's :

- Duurzaamheid en kringlopen
- Optimalisatie zuiveren van afvalwater
- Innovaties in het watersysteem
- Maatschappelijke en sociale innovatie

6.2 Communicatie

Interactie en participatie

Zichtbaar maken wat je doet en waarom je iets doet is van belang om draagvlak te behouden voor het betalen van belasting en voor ingrepen in de openbare ruimte. Het waterschap streeft naar een stevige maatschappelijke verankering door burgers actiever te betrekken bij de uitvoering van haar taken. Deze betrokkenheid draagt bij aan het vinden van goede oplossingen en het vergroten van draagvlak voor maatregelen. De komende periode breiden we onze ervaringen met burgerparticipatie uit door pilots uit te voeren en te leren van de ervaringen die we daarbij opdoen.

Wetterskip Fryslân profileert zich als een kennisorganisatie. Onze specifieke deskundigheid is van grote waarde voor de betrouwbaarheid van ons werk. Onze deskundigheid willen we meer etaleren, omdat het bijdraagt aan onze maatschappelijke positionering. We willen onze deskundigheid zeker stellen voor de toekomst, om de kwaliteit van ons werk blijvend te kunnen borgen. Een goede balans tussen hoogwaardige eigen kennis en kennis die gebruikt wordt van derden is daarbij belangrijk.

Dienstverlening

Wetterskip Fryslân werkt op diverse gebieden aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de organisatie en haar dienstverlening. Daarbij wordt aangesloten bij landelijke ontwikkelingen zoals de programma E-overheid, Overheid.nl en invoering landelijke service normen. Daarnaast zetten we in op het digitaliseren van de dienstverlening, zoals vergunningverlening, via de website en het verder verbeteren van de omgang met klantcontacten onder andere middels de inrichting van een klantcontactcentrum.

De omgevingswet treedt eind 2018 in werking. Het doel van de omgevingswet is een aantal nu nog geldende wetten terug te brengen tot één en daarmee een vereenvoudiging door te voeren voor burgers en bedrijven. Voortaan kunnen zij via één loket een aanvraag indienen en de overheden regelen gezamenlijk, als ketenpartners, de verdere afhandeling. Hierdoor worden burgers en bedrijven beter in staat gesteld om beter en slagvaardiger in de fysieke leefomgeving te opereren.

Een belangrijke randvoorwaarde is een efficiëntere inrichting van de documentaire informatievoorziening, waaronder het digitaliseren, het beter ontsluiten van het archief en het beschikbaar stellen van kaartmateriaal en onderhoudsgegevens in het veld. Het project digitalisering schept belangrijke randvoorwaarden om te kunnen voldoen aan de eisen die uit de Omgevingswet voortvloeien.

Culturele Hoofdstad 2018

De cultuur en historie van Fryslân worden voor een groot deel bepaald door de omgang met water. Water en waterbeheer spelen dan ook een belangrijke rol in het programma van Culturele hoofdstad 2018. Wetterskip Fryslân wil de Culturele hoofdstad gebruiken als podium om zichtbaar te maken wat kenmerkend en bijzonder is aan het Friese waterbeheer en het effect daarvan op het dagelijks leven in Fryslân. Hoe we hier vorm aan gaan geven bepalen we in samenwerking met de organisatie van Culturele hoofdstad en onze partners in de watersector.

Educatie

Door pensionering en uitstroom ontstaan er de komende jaren veel vacatures bij Wetterskip Fryslân. We bevorderen de instroom van jonge kenniswerkers door te investeren in educatie op alle onderwijsniveaus.

Op basis van het educatiebeleid wordt jaarlijks in samenwerking met onder andere het CEW en CIV-water een activiteitenplan opgesteld. In het plan zijn per onderwijsniveau (basisonderwijs, voortgezet onderwijs, MBO, HBO en WO) specifieke activiteiten uitgewerkt. De samenwerking met NME-centra wordt geïntensiveerd om het netwerk met de basisscholen te continueren en te versterken.

6.3 Organisatie ontwikkeling

Proces- en projectgericht werken

Met proces- en projectgericht wordt toegewerkt naar een kosteneffectieve en voorspelbare werkwijze en naar een helder en gedefinieerd resultaat. Samenwerking tussen betrokken organisatieonderdelen in het kader van het behalen van het resultaat staat daarbij voorop. Alle betrokken medewerkers kennen de doelstellingen en hun bijdrage daaraan.

In het kader van de organisatieontwikkeling worden vrijwel alle taken doorgelicht op hun wijze van uitvoering. Daarbij wordt een transitie ingezet naar procesgericht werken. Bij de herinrichting staan resultaatgerichtheid, efficiënt en effectief werken voorop in de ontwerpcriteria. Optimaliseren, elimineren van verspilling en een inrichting van de ondersteunende informatievoorziening gericht op verdere efficiency zijn daarbij sleutelwoorden. Na deze transitie komen de processen in een fase van voortdurend verbeteren waarbij een continue alertheid op verspilling en het snel wegnemen daarvan wordt ingebed in de wijze van werken. Deze transitie vraagt veel van de organisatie en haar ondersteunende diensten zoals ICT, maar ook van de individuele medewerkers. Een groot deel van de € 4 miljoen (zie tabel besparingspotentieel) aan besparingen die het dagelijks bestuur de komende jaren zal doorvoeren hangt hiermee samen. Daarnaast ziet het dagelijks bestuur kansen om door de toepassing van nieuwe technologieën kosten te besparen. Deze nieuwe technologieën vormen dan ook een belangrijke onderdeel van de herinrichting van onze processen zoals we die met het programma organisatieontwikkeling doorvoeren. Dit draagt dan ook volop bij aan de besparingen welke voor de komende jaren met organisatieontwikkeling worden behaald.

Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit

In de vorige bestuursperiode is een lastenverlaging doorgevoerd door middel van het opnemen van een aantal stelposten waarmee een aanzienlijke financiële taakstelling naar toekomstige jaren is opgevoerd. Het project Wetterskip in Balans Vooruit is opgezet om hieraan invulling te geven. Hierbij is over de volle breedte gekeken naar besparingsmogelijkheden. Het project heeft geleid tot een concrete opgave van maatregelen alsmede een reorganisatie die per 1 januari 2015 is doorgevoerd. In 2017 en verder wordt verder invulling gegeven aan een aantal onderzoeken en programma's. De meest in het oog springende onderzoeken en programma's zijn WiB Watersysteembeheer en WiB Waterzuivering:

1. WiB-Watersysteembeheer is gericht op optimalisaties binnen het beheer en onderhoud. Zo wordt ingezet o.a. op het verminderen van het aantal assets door samenvoeging van peilvakken en gemalen, het optimaliseren van het peilbeheer en van de inzet van het (vergunningen- en toezichts-) instrumentarium op basis van risico's.
2. Met WiB-Waterzuivering wordt het zuiveringsbeheer gemoderniseerd en geoptimaliseerd. Met het doorvoeren van efficiëncymogelijkheden en de keuze voor een regiekamerconcept wordt verwacht adequaat te kunnen reageren op de toekomstige ontwikkelingen.

In de programma's proces- en projectgericht werken en WiB Vooruit is een besparingspotentieel geïdentificeerd dat meer is dan de nog resterende opgave uit de aanvullende taakstelling. Dit besparingspotentieel loopt op naar een totaal van netto € 4,0 miljoen in 2021. In het MP 2017-2021 is een stelpost opgenomen conform onderstaande tabel:

Stelpost besparingspotentieel project- en procesgericht werken en WiB (x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
Netto besparingspotentieel	0,6	2,2	3,3	3,8	4,0

Het betreffen hier verdere besparingen in de bedrijfskosten (personeel en goederen en diensten budgetten) waarbij door efficiency de bestaande productie en dienstverlening tegen lagere kosten wordt gerealiseerd. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het geïdentificeerde maatregelen betreft die nog wel daadwerkelijk gerealiseerd moeten worden.

Personeelsbeleid

In de MP-periode geven we verder vorm aan een modernisering van het personeelsbeleid. Het vergroten van de flexibiliteit van de organisatie staat hierbij voorop. De komende jaren zullen veel medewerkers uitstromen, vooral vanwege pensionering. Daarnaast blijft de organisatie voortdurend in beweging waardoor taken mogelijk anders worden ingevuld of verdwijnen.

Het HRM-concept Waterloop is erop gericht medewerkers te koppelen aan functies, rollen en opdrachten met als doel de inzetbaarheid van medewerkers te vergroten en flexibel in te kunnen spelen op vraag naar en aanbod van medewerkers. Waterloop wordt vanaf 2016 geleidelijk ingevoerd. Het bijbehorende competentie management wordt verder doorontwikkeld in combinatie met een systematisch opleidingsbeleid om medewerkers te stimuleren zich blijvend te ontwikkelen. Met een traineeprogramma investeren we in jongeren op de arbeidsmarkt en wordt onze arbeidsmarktpositie verbeterd en nieuwe kennis en innovatievermogen binnen gehaald.

In 2016 wordt gestart met de gefaseerde invoering van de Flexpool. De Flexpool is een manier om een ondernemende en resultaatgerichte cultuur te creëren en talenten aan de organisatie te binden. In de tweede plaats levert de Flexpool een bijdrage aan de bezuinigingsdoelstellingen. Opdrachten die voorheen op de markt werden gezet bij consultancy- en ingenieursbureaus worden waar mogelijk door de Flexpool gedaan tegen een lager tarief.

6.4 Assetmanagement

Wetterskip Fryslân is op dit moment bezig met de introductie van assetmanagement als werkmethode bij de beheer en onderhoudsprocessen. Bij assetmanagement wordt een bewuste, in samenhang gebrachte keuze gemaakt voor de te leveren prestatie, de te lopen risico's en de te maken kosten. Wat betekent dit voor het beheer en onderhoud (en de hieruit voortvloeiende herinvesteringsbehoefte) in de toekomst. In veel gevallen zal de nu impliciete afweging geëxpliciteerd worden. De nu gemaakte min of meer impliciete keuzes bij beheer en onderhoud zijn gebaseerd op empirie en deskundigheid. Voor een aantal objecten is alles al zeer expliciet (waterveiligheidsdomein). In de tussenliggende categorie biedt een beter, systematischer inzicht in de risico's de mogelijkheid om onderhoud, vervanging en nieuwbouw van assets beter af te stemmen op de omvang van de risico's. Op basis van door het bestuur te maken keuzes leidt dit wellicht tot een aanpassing op het beheer en onderhoud en daarmee op de herinvesteringslijsten.

Wetterskip Fryslân bezit circa € 1,7 miljard aan infrastructuur; op basis van (theoretische) berekening blijkt dat de benodigde jaarlijkse herinvesteringskosten voor in stand houding veel hoger zijn dan de nu beschikbare bedragen. Assetmanagement draagt bij aan het op basis van geëxpliciteerde risico's gericht kunnen inzetten van de beschikbare investeringsmiddelen. Dit kan ertoe leiden dat op basis van deze risicoprofielen investeringen kunnen worden uitgesteld. Het kan er ook toe leiden dat op basis van bestuurlijk gevoelde urgentie investeringen naar voren gehaald moeten worden en de beschikbare investeringsmiddelen moeten worden verruimd.

6.5 Samenwerking

Op verschillende fronten wordt gewerkt aan het tot stand komen van (verdergaande) samenwerking. Op deze wijze wordt inhoud gegeven aan de besparingsdoelstellingen. Wetterskip Fryslân zoekt met de provincie, Rijkswaterstaat, andere waterschappen, gemeenten, het bedrijfsleven en andere partijen naar samenwerkingsmogelijkheden. Zo wordt er samenwerking gezocht op het terrein van de Waterketen, inkoop, belastingen, het laboratorium en het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma. Met de provincie en de vier grote Friese gemeenten wordt nauw samengewerkt op het gebied van uitwisseling van personeel.

Internationale samenwerking

Het beleid van Wetterskip Fryslân voor internationale samenwerking is vastgelegd in de nota Buitenlandbeleid 2014-2018. Ons waterschap is betrokken bij twee projecten in Mozambique en het project Nederland een deltaland.

Het eerste project in Mozambique is het succesvolle sanitatieproject. In samenwerking met andere Friese overheden werkt het waterschap al enkele jaren aan het verbeteren van de toegang tot sanitaire voorzieningen in steden in Mozambique. Deze samenwerking, ondergebracht in het programma 'Schoon water voor Mozambique', krijgt in 2016 en 2017 een vervolg.

Daarnaast wordt via het tweede project in Mozambique de bestaande samenwerking op het gebied van watersysteembeheer met het waterschap ARA-Sul, het meest zuidelijke waterschap van Mozambique, de komende jaren voortgezet. Dit waterschap ondersteunen we op het gebied van dijkbeheer, zoetwaterbeheer en strategische planvorming.

Laboratorium

Vanuit kostenoverwegingen is het laboratorium altijd op zoek naar mogelijke samenwerkingen en naar innovatieve nieuwe analysetechnieken. Ook in de komende planperiode ligt de focus op samenwerking en innovatie. Over verregaande samenwerking met één of meerdere partners wordt uiterlijk in 2016 duidelijkheid verwacht.

De komende jaren wordt ook extra aandacht besteed aan samenwerking op een landelijke schaal. Belangrijk samenwerkingsplatform is het ILOW (Integraal Laboratorium Overleg Waterkwaliteitsbeheerders) en de Kring Monitoring. ILOW heeft de regie in de technische verbeteringen die nodig zijn om alle in het kader van de KRW te meten stoffen ook daadwerkelijk te kunnen monitoren.

6.6 Risicobeheersing

Calamiteiten en Crisisbeheersing

Verstoringen en calamiteiten in het watersysteem komen voor. Wetterskip Fryslân heeft als taak het bestrijden van deze verstoringen of calamiteiten en heeft hiervoor een crisisorganisatie ingericht en een calamiteitenplan vastgesteld. In het calamiteitenplan zijn de inrichting, wettelijke kaders en werkwijze van de crisisorganisatie beschreven. Specifieke calamiteitscenario's zijn uitgewerkt in de bestrijdingsplannen.

De waterschappen en de Unie van Waterschappen hebben gezamenlijk een visie op crisisbeheersing ontwikkeld en een bijbehorend uitvoeringsprogramma vastgesteld. De resultaten uit het uitvoeringsprogramma worden geïmplementeerd. De samenwerking met de Veiligheidsregio, Rijkswaterstaat en Provincie Fryslân wordt geïntensiveerd.

Informatiebeveiliging

In het informatiebeveiligingsbeleidsplan staan de doelstellingen en uitgangspunten met betrekking tot informatiebeveiliging binnen Wetterskip Fryslân. Met de toenemende digitalisering wordt informatiebeveiliging steeds belangrijker en de organisatie steeds kwetsbaarder als we niet voldoende maatregelen treffen. De ambitie is in 2016 te voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen. Dit betekent dat actief op informatiebeveiliging wordt gestuurd. De voortgang van informatiebeveiliging is een onderdeel van de P&C-cyclus en wordt regelmatig binnen de organisatie en de clusters besproken. Belangrijk is om aandacht te blijven geven aan bewustwording. Om kwetsbaarheden te ontdekken wordt het periodiek uitvoeren van risicoanalyses voortgezet en worden auditmiddelen ingezet. Verder wordt een informatienetwerk opgebouwd om kennis binnen de waterschappen te delen.

Risicomanagement

Risicomanagement is een instrument dat helpt om de bedrijfscontinuïteit te garanderen en daarmee organisatiedoelen te realiseren. Het proces rondom het plannen, organiseren, sturen en controleren van de activiteiten van de organisatie is erop gericht om de kans op tegenvallers te minimaliseren, dan wel de impact van onverwachte gebeurtenissen te beperken.

De afgelopen jaren is op verschillende wijze inhoud gegeven aan risicomanagement, waaronder bijvoorbeeld risicosessies bij projecten, in de planning en control producten en in het kader van informatiebeveiliging.

Risicomanagement wordt verder geïntegreerd in de bedrijfsprocessen waarbij het bewustzijn wordt versterkt. Door pro-actief op mogelijke risico's te anticiperen wordt Wetterskip Fryslân minder met verrassingen geconfronteerd en wordt het werk robuuster. Dit gebeurt middels een aantal risicosessies waarbij in alle lagen van de organisatie en bestuur het risicobewustzijn wordt versterkt.

6.7 Financiële consequenties programma Organisatie

In de voorgaande paragrafen zijn voor het programma Organisatie ontwikkelingen en beleidsvoornemens gepresenteerd. Deze hebben consequenties voor de budgetten (exploitatie). De effecten worden weergegeven als mutatie op de (meerjaren)begroting 2016.

Mutaties budgetten t.o.v. (meerjaren)begroting 2016 (bedragen in € x 1.000)

	Omschrijving	Taak	2017	2018	2019	2020	2021
A.	Omgevingswet	WS / ZB	-	18	253	253	273
B.	Bijdrage Rijksfactuur basisregistraties	WS / ZB	136	136	136	136	136
C.	Perceptiekosten Hefpunt (automatisch ontheffen)	WS / ZB	-57	-57	-57	-57	-57
D.	Accountantskosten	WS / ZB	23	23	23	23	23
E.	Oprichting Noordelijk Belastingkantoor	WS / ZB	1.135	-310	-310	-310	-310
Totaal			1.237	-190	45	45	65

- A. Omgevingswet: de introductie van de Omgevingswet betekent een aanpassing van de interne werkzaamheden, maar ook een aantal aanpassingen op ICT-gebied. Op dit moment is nog geen exacte berekening te maken van de kosten en de opbrengsten. In bijgaande opstelling is rekening gehouden met de door de UvW aangereikte gegevens. In de loop van 2016 zal er meer duidelijkheid komen over de financiële consequenties en dit wordt in de begroting 2017 verwerkt.
- B. Bijdrage Rijksfactuur basisregistraties: om drempels in het gebruik van basisregistraties te verminderen is besloten om op verzoek van de waterschappen één Rijksfactuur in te voeren voor alle basisregistraties. Omdat waterschappen geen fonds hebben zoals provincies en gemeenten werd de bijdrage aan de basisregistraties op diverse wijzen bij waterschappen geïnd. Dit leidde tot hoge administratieve lasten en verwarring bij de waterschappen en samenwerkingsverbanden op het gebied van belastingen. De waterschappen krijgen niet meer door het jaar heen losse facturen voor het gebruik van basisregistraties, maar één keer per jaar in januari een totaalfactuur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Voor Wetterskip Fryslân bedraagt deze factuur ruim € 1,2 miljoen per jaar. Het budget is in de loop van de jaren niet meer aangepast en loopt niet meer helemaal in de pas met deze bijdrage en wordt voor 2017 en verder op de bijdrage aangepast.
- C. Perceptiekosten Hefpunt (automatisch ontheffen): als gevolg van het besluit van het dagelijks bestuur van Hefpunt om per 1 januari 2017 het automatisch ontheffen van de zuiveringsheffing en verontreinigingsheffing in te voeren, dalen de perceptiekosten van Hefpunt. Naar verwachting worden met het automatisch ontheffen rond de 7.000 bezwaarschriften minder ingediend en leiden tot een kostenverlaging bij Hefpunt en een lagere bijdrage van Wetterskip Fryslân aan Hefpunt.

- D. Accountancykosten: de kosten voor het nieuw afgesloten contract voor de accountancydienstverlening liggen hoger dan het aflopende contract. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de aangescherpte wet- en regelgeving.
- E. Oprichting Noordelijk Belastingkantoor: met de gemeente Groningen is onderzocht of er (financieel) voordeel te behalen valt door de belastingprocessen gezamenlijk uit te voeren. Na het onderzoek is een bedrijfsplan opgesteld, waaruit blijkt dat er een goed financieel perspectief aanwezig is, waarbij de initiële investering binnen vier jaar wordt terugverdiend. Het aandeel in de incidentele kosten als projectkosten, personele frictie en desintegratiekosten bedragen voor Wetterskip Fryslân € 1,1 miljoen. Deze kosten worden genomen in het jaar van oprichting. In de jaren vanaf 2018 bedraagt het structureel voordeel voor Wetterskip Fryslân € 310.000 per jaar. Over de MP-periode 2017-2021 is daarmee de oprichting van het Noordelijk Belastingkantoor budgetneutraal. Na de MP-periode blijft het structureel voordeel doorlopen.

7 Financiën

In dit hoofdstuk worden de financiële consequenties geduid. In paragraaf 7.1 Uitgangspunten MP 2017-2021 worden de autonome ontwikkelingen en de overige uitgangspunten geduid. Vervolgens wordt in paragraaf 7.2 de ontwikkeling van de netto lasten weergegeven. Daartegenover wordt in paragraaf 7.3 de stijging van de belastingopbrengsten gezet en in paragraaf 7.4 de inzet van de reserves. De slotsom van dit alles is de belastingdruk; deze staat beschreven in paragraaf 7.5. Paragraaf 7.6 geeft een overzicht van de investeringsplanning. In paragraaf 7.7 komen tot slot enkele overige onderwerpen aan de orde zoals het EMU-saldo, de renterisiconorm en de schuldpositie. Tot slot is de risicoparagraaf opgenomen.

7.1 Uitgangspunten MP 2017-2021

Autonome ontwikkelingen

Onder autonome ontwikkelingen worden ontwikkelingen bedoeld die onafwendbaar en niet beïnvloedbaar zijn. Er wordt gewerkt met zo goed mogelijke macro-economische voorspellingen op basis van gegevens van het Centraal Plan Bureau, de ECB en de externe treasurer.

Rente

De afgelopen jaren hebben centrale banken wereldwijd renteverlagingen ingezet met als doel de economische groei te stimuleren. De ECB heeft haar belangrijkste tarief, de refi-rente, inmiddels verlaagd naar 0,0%. Omdat het als onwenselijk wordt gezien de rente structureel negatief te houden, is economische stimulatie middels renteverlagingen, hiermee uitgewerkt.

De ECB is vorig jaar begonnen met het opkopen van obligaties. Ondanks deze aanzienlijke stimulatie, is de economische groei in Europa minimaal. Zolang de inflatie(verwachting) niet oploopt tot niveaus richting de 2% en de economische groei tegelijk matig blijft (of zelfs nog zwakker wordt), zal de ECB de rente laag houden. Al met al weinig redenen om op korte(re) termijn een omslag in het huidige rentebeeld te voorzien. Voorspellingen voor langere termijnen dan een jaar vooruit, zijn nauwelijks te maken. Reden hiervoor is dat er vele factoren zijn die de rente(markt) sturen en hoe langer vooruit er 'voorspeld' wordt, hoe kleiner de kans dat deze ontwikkelingen correct 'voorspeld' worden. Veelal zijn langjarige voorspellingen dan ook niet meer dan 'het huidige niveau plus een kleine opslag'.

In de doorrekening van het MP 2017-2021 zijn onderstaande rentepercentages gehanteerd met een oplopend verloop:

Renteontwikkeling MP 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Kort	1,00%	1,50%	2,00%	2,30%	2,40%
Lang	2,80%	3,30%	3,80%	4,20%	4,40%

In de (meerjaren)begroting 2016 zijn onderstaande rentepercentages gehanteerd:

Renteontwikkeling begroting 2016

	2016	2017	2018	2019	2020
Kort	1,00%	1,50%	2,00%	2,30%	2,40%
Lang	2,80%	3,30%	3,80%	4,20%	4,40%

Cao

De totale omvang van de personeelslasten wordt door een drietal componenten beïnvloed: cao afspraken, beoordelingssystematiek en de werkgeverslasten. De huidige cao is vastgesteld voor de periode 2014 tot en met 2016. In 2016 vinden nieuwe onderhandelingen plaats over een nieuwe cao vanaf 2017. Over de uitkomsten is op dit moment niets te zeggen. Daarom conformeren we ons aan het vigerende beleid voor de cao stijging. Dit betekent dat er vanaf 2017 is gerekend met een cao stijging van 2,0% en geen stijging van de werkgeverslasten. Voor de stijging als gevolg van het bezoldigingssysteem werd altijd gerekend met een stijging van 1,0%. De daadwerkelijke stijging over 2015 en 2016 is lager uitgevallen omdat steeds meer medewerkers hun maximale schaal bereiken. Daarom wordt vanaf 2017 een stijgingspercentage van 0,5% gehanteerd. Totaal wordt er met een jaarlijkse stijging van 2,5% ten opzichte van de begroting 2016 gerekend.

Inflatie

Op 7 maart 2016 is de meest actuele raming van het Centraal Plan Bureau over de ontwikkeling van de Nederlandse economie verschenen, het Centraal Economisch Plan 2016 (CEP). Het CPB verwacht dat de ontwikkeling van de inflatie (hicp) dit jaar sterk bepaald wordt door de gedaalde olie- en invoerprijzen, en in 2016 uitkomt op 0,3%. Volgend jaar stijgt de inflatie naar verwachting naar 1,0% omdat de olie- en invoerprijzen dan een positief in plaats van een negatief effect hebben. In het CEP kijkt het CPB niet verder vooruit. De Europese Centrale Bank (ECB) kijkt in hun macro-economische projectie wel verder vooruit. Zij verwacht in hun laatst verschenen projectie in 2018 1,6% en na 2018 zal deze 2,0% zijn.

In het MP 2017-2021 is voor het jaar 2017 uit te gaan van de raming van het CPB en voor de jaren erna van de raming van de ECB. In 2017 is daarom gerekend met een inflatiepercentage van 1,0%, voor 2018 met 1,6% en vanaf 2019 met 2,0%. Bij de eerste FINRAP 2016 wordt via een begrotingswijziging het budget voor 2016 neerwaarts aangepast. Vooruitlopend hierop is deze aanpassing reeds in het MP 2017-2021 verwerkt omdat deze begrotingswijziging na 2016 structureel doorwerkt.

Energie

De energie is tot en met 2018 volledig ingekocht. Bij het MP 2016-2020 bleek al dat door optimaal gebruik te maken van de lage energieprijzen de energie goedkoper ingekocht kon worden.

In verband met deze lagere inkooprijzen zijn de energie-budgetten bij het MP 2016-2020 vanaf 2016 voor de gemalen, kunstwerken en zuiveringstechnische werken reeds verlaagd.

Op basis van de huidige prijzen is er op dit moment geen reden om de budgetten opnieuw bij te stellen. Daarnaast zijn al diverse besparingen op de energiekosten van de waterzuiveringen ingeboekt als gevolg van de plaatsing van bellenbeluchting en zijn diverse acties ontplooid om het energieverbruik verder terug te brengen).

Structureel inzetten onderuitputting

De afgelopen jaren is de begroting niet volledig uitgeput met als gevolg dat Wetterskip Fryslân bij de jaarrapportage vaak met voordelige resultaten is geconfronteerd. De algemene reserves worden daardoor vaak minder aangesproken dan waar bij het MP en de begroting vanuit wordt gegaan.

Een groot deel van het vaak voordeligere jaarresultaat wordt veroorzaakt door incidentele oorzaken die vooraf niet konden worden voorzien zoals weersomstandigheden, het handelen van derden of incidentele opbrengsten.

Door 'risicovoller' te begroten zijn de lasten in dit MP 2017-2021 op de volgende manier verlaagd:

- De Nederlandse Waterschapsbank heeft het voornemen om met ingang vanaf 2019 jaarlijks een dividend uit te keren. In dit MP is daarom vanaf 2019 een jaarlijks structureel dividend van € 2,3 miljoen opgenomen die volledig ten gunste komt van de taak watersysteembeheer.
- Er is een structurele aanvullende stelpost opgenomen van jaarlijks € 1,0 miljoen (€ 0,6 miljoen watersysteembeheer; € 0,4 miljoen zuiveringsbeheer) waarmee het structurele deel van de

onderuitputting wordt begroot en zo tot een lastendaling leidt. In de begroting 2017 wordt deze stelpost nader geconcretiseerd in de verlaging van een aantal specifieke budgetten.

Overige uitgangspunten

De netto lasten voor het MP 2017-2021 zijn als volgt berekend:

- *Meerjarige cijfers begroting 2016 als basis*: de meerjarige cijfers uit de begroting 2016 zijn als basis voor de doorrekening van het MP 2017-2021 genomen.
- *Autonome ontwikkelingen en structurele inzet onderuitputting*: de autonome ontwikkelingen zijn opgenomen zoals weergegeven in paragraaf 7.1 'Autonome ontwikkelingen'. Daarnaast is de stelpost vanuit het structureel inzetten van de onderuitputting en het te verwachten dividend van de NWB vanaf 2019 uit paragraaf 7.1 verwerkt in de lasten.
- *Mutaties op bestaande budgetten*: aan de meerjarige netto lasten uit de begroting 2016 worden de mutaties op bestaande budgetten toegevoegd. Deze zijn toegelicht in de hoofdstukken 3 tot en met 6.
- *Onvoorzien*: tussen het moment van opstellen van het MP en de begroting kunnen nieuwe ontwikkelingen ontstaan die tot lastenstijgingen leiden. Om te voorkomen dat als gevolg van deze ontwikkelingen de tarieven die bij het MP 2017-2021 zijn vastgesteld bij de begroting 2017 direct aangepast moeten worden, is zoals gebruikelijk bij het MP voor de taak watersysteembeheer een structureel budget van € 0,2 miljoen opgenomen en voor de taak zuiveringsbeheer structureel € 0,1 miljoen.
- *Geactualiseerde investeringsplanning*: de investeringsplanning uit de begroting 2016 is geactualiseerd. Deze aangepaste investeringsplanning is van invloed op de kapitaallasten in dit MP 2017-2021. De investeringsplanning is opgenomen in paragraaf 7.6.

7.2 Netto lasten

Onderstaande tabellen geven de netto lasten op taakniveau weer zoals opgenomen in de (meerjaren)begroting 2016 en zoals nu is bepaald voor het MP 2017-2021 op basis van de uitgangspunten uit paragraaf 7.1.

Ontwikkeling netto lasten taak watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021	Cumulatief
(Meerjaren)begroting 2016	85,5	90,2	95,0	99,0	101,1	470,8
MP 2017-2021	86,7	90,4	92,4	95,0	98,5	463,0

Ontwikkeling netto lasten taak zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021	Cumulatief
(Meerjaren)begroting 2016	50,4	50,4	50,8	53,8	54,4	259,8
MP 2017-2021	50,2	48,9	49,0	51,7	52,0	251,9

De netto lasten in het MP 2017-2021 laten cumulatief een daling zien van € 15,7 miljoen (WS € 7,8 miljoen toename; ZB € 7,9 miljoen afname) ten opzichte van de (meerjaren)begroting 2016. De grootste verklaringen voor dit verschil zijn:

- *Wijziging rentepercentages*: neerwaartse bijstelling van de rentepercentages op de leningen en aanpassingen in de investeringsplanning ten opzichte van de (meerjaren)begroting 2016 leiden tot cumulatief € 0,8 miljoen lagere rentelasten en € 2 miljoen lagere afschrijvingslasten over de MP periode.
- *Actualisatie inflatiepercentage*: neerwaartse bijstelling van de inflatiepercentage over 2016, 2017 en 2018 leidt over de MP-periode tot cumulatief € 3 miljoen lagere lasten.
- *Aanpassing stijgingspercentage bezoldigingssystematiek*: in de personeelskostenbegroting wordt altijd gerekend met een jaarlijkse opslag van 1,0% als gevolg van de

bezoldigingssystematiek. Omdat in 2015 en 2016 deze stijging lager is uitgevallen, wordt voor 2017 en verder gerekend met een jaarlijkse stijging van 0,5 %. Dit levert over de MP-periode cumulatief € 3 miljoen lagere personeelslasten op.

- *Mutaties op bestaande budgetten*: ontwikkelingen zoals opgenomen in de factsheets en ontwikkelingen volgend uit de organisatie zorgen voor een toename in de lasten van cumulatief € 19 miljoen over de MP-periode. Deze ontwikkelingen zijn beschreven in paragraaf 3.2, 4.2, 5.2, en 6.3 en doen zich met name voor op de taak watersysteembeheer.
- *Stelpost besparingspotentieel WiB en OO*: op basis van het verwachte besparingspotentieel vanuit WiB en OO is een stelpost opgenomen die oploopt naar netto € 4 miljoen structureel in 2021. Deze stelpost zorgt ervoor dat de lasten over de periode 2017-2021 met cumulatief € 14 miljoen dalen.
- *Structureel inzetten onderuitputting*: door 'risicovoller' te begroten zijn de lasten in de vorm van een stelpost verder verlaagd en is vanaf 2019 een dividendopbrengst van de NWB ingerekend. De lasten over de periode 2017-2021 dalen met cumulatief € 12 miljoen.
- *Overige*: diverse overige kleine posten zorgen cumulatief voor € 0,2 miljoen lagere lasten.

7.3 Belastingopbrengst en tariefontwikkeling

Kwijtschelding en oninbaarheid

Door Hefpunt zijn de heffingseenheden en de kwijtschelding en oninbaarheid voor de periode 2017-2020 geactualiseerd. Op basis van de ervaringscijfers en de realisatie over 2015 zijn de meerjarige cijfers voor kwijtschelding en oninbaar vrijwel gelijk gebleven aan de verwachtingen die waren meegenomen bij de (meerjaren)begroting 2016.

Watersysteembeheer

De afbouw van de reserve watersysteembeheer richting de norm van € 3,0 miljoen en de netto lasten zoals gepresenteerd in paragraaf 7.2 leiden tot onderstaande stijgingspercentages voor de belastingopbrengst watersysteembeheer. Ter vergelijking zijn de stijgingspercentages uit de (meerjaren)begroting 2016 opgenomen.

Ontwikkeling belastingopbrengststijging watersysteembeheer

	2017	2018	2019	2020	2021
(Meerjaren)begroting 2016	3,9%	3,9%	3,9%	3,9%	3,9%
MP 2017-2021	2,2%	2,2%	2,2%	2,2%	2,2%

Dankzij een aantal doorgevoerde lastenverlagingen en de afbouw van de reserve richting de norm, kan het stijgingspercentage voor de belastingopbrengst watersysteembeheer voor de periode 2017-2021 verlaagd worden van 3,9% naar 2,2%.

Dit verlaagde stijgingspercentage leidt, samen met de kwijtschelding en oninbaarheid voor de periode 2017-2021, tot onderstaande bruto en netto belastingopbrengsten voor de taak watersysteembeheer.

Ontwikkeling belastingopbrengsten watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
Bruto belastingopbrengsten	85,3	87,2	89,1	91,1	93,1
Kwijtschelding en oninbaar	-1,0	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
Netto belastingopbrengsten	84,3	86,1	88,0	90,0	92,0

Zuiveringsbeheer

Sinds het MP 2015-2019 wordt voor de taak zuiveringsbeheer het stijgingspercentage voor het tarief vastgesteld. Het tarief vermenigvuldigd met de ontwikkeling van de heffingseenheden (vervuilingseenheden) vormt de bruto belastingopbrengst.

Op basis van een opgave van Hefpunt is het aantal vervuilingseenheden geactualiseerd. Onderstaande oorzaken zorgen voor een lager aantal vervuilingseenheden:

- **Invoering automatisch ontheffen:** het besluit van het dagelijks bestuur van Hefpunt om per 1 januari 2017 de 'automatische ontheffing' van de belastingplicht zuiverings- en verontreinigingsheffing in te voeren, zorgt voor een afname in het aantal v.e.'s van bijna 4.000 per jaar.
- **Optimalisatie en lagere productie industrie:** optimalisatieslagen en een verwachte lagere productie bij met name de zuivelbedrijven zorgen voor een afname in het aantal v.e.'s van bijna 6.000 per jaar.
- **Meer eenpersoonshuishoudens:** het aantal éénpersoons huishoudens neemt verder toe en het aantal meerpersoonshuishoudens daalt waardoor het aantal v.e.'s jaarlijks met 2.000 afneemt.

Dankzij een aantal doorgevoerde lastenverlagingen, de afbouw van de reserve zuiveringsbeheer richting de norm van € 2,0 miljoen, kan het stijgingspercentage voor het tarief zuiveringsbeheer voor de periode 2017-2021 verlaagd worden van 1,9% naar 0,2%. In onderstaande tabel is de tariefontwikkeling weergegeven. Ter vergelijking zijn de stijgingspercentages uit de (meerjaren)begroting 2016 opgenomen.

Ontwikkeling tarief zuiveringsbeheer (in € en %)

	2017		2018		2019		2020		2021	
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
(Meerjaren)begroting 2016	58,17	1,9	59,28	1,9	60,40	1,9	61,55	1,9	62,72	1,9
MP 2017-2021	57,20	0,2	57,32	0,2	57,43	0,2	57,55	0,2	57,66	0,2

Dit verlaagde stijgingspercentage leidt samen met ontwikkeling van de heffingseenheden en de kwijtschelding en oninbaarheid voor de periode 2017-2021 tot onderstaande bruto en netto belastingopbrengsten voor de taak zuiveringsbeheer.

Ontwikkeling belastingopbrengsten zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
Bruto belastingopbrengsten	52,5	52,6	52,8	53,0	53,1
Kwijtschelding en oninbaar	-3,0	-3,0	-3,1	-3,2	-3,2
Netto belastingopbrengsten	49,5	49,6	49,7	49,8	49,9

7.4 Reserveontwikkeling

Ontwikkeling algemene reserves

Uitgangspunten voor de ontwikkeling van de algemene reserves zijn:

- De beginstand van de reserve per 1-1-2017 is gebaseerd op het resultaat van de jaarrekening 2015 en het resultaat 2016 conform de begroting 2016. Bij de begroting 2017 wordt de reservestand per 1-1-2017 aangepast aan de prognose van de laatst verschenen Finrap over 2016.
- De lastenontwikkeling zoals beschreven in paragraaf 7.2;
- Het verloop van de belastingopbrengsten zoals beschreven in paragraaf 7.3.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de algemene reserve weer voor de taak watersysteembeheer waarbij de reserve richting 2021 is afgebouwd richting de norm van € 3,0 miljoen.

Reservestand taak watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
Stand per 1 januari	23,3	23,3	19,1	14,7	9,7
Jaarresultaat	0,0	-4,2	-4,4	-5,0	-6,5
Stand per 31 december	23,3	19,1	14,7	9,7	3,2

De reserve watersysteembeheer wordt in 2021 afgebouwd naar de norm. Om in 2022 op de norm te blijven, zal óf een structurele lastenverlaging van € 6,8 miljoen óf een tariefsverhoging van 9,5% in 2022 óf een combinatie van beide doorgevoerd moeten worden.

Het dagelijks bestuur spant zich maximaal in om maatregelen te ontwikkelen om een tariefsprong na de MP-periode te voorkomen of zo gematigd mogelijk te houden. Hierbij zal het dagelijks bestuur onder meer gebruik maken van de door de fracties ingebrachte suggesties.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de algemene reserve weer voor de taak zuiveringsbeheer waarbij de reserve richting 2021 is afgebouwd richting de norm van € 2,0 miljoen.

Reservestand taak zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
Stand per 1 januari	6,0	5,3	5,9	6,6	4,7
Jaarresultaat	-0,7	0,7	0,7	-1,9	-2,1
Stand per 31 december	5,3	5,9	6,6	4,7	2,6

De reserve zuiveringsbeheer wordt in 2021 afgebouwd naar de norm. Om in 2022 op de norm te blijven, zal óf een structurele lastenverlaging van € 4,3 miljoen óf een tariefsverhoging van 7,2% in 2022 óf een combinatie van beide doorgevoerd moeten worden.

Het dagelijks bestuur spant zich maximaal in om maatregelen te ontwikkelen om een tariefsprong na de MP-periode te voorkomen of zo gematigd mogelijk te houden. Hierbij zal het dagelijks bestuur onder meer gebruik maken van de door de fracties ingebrachte suggesties.

7.5 Ontwikkeling belastingdruk

Belastingdruk 2017

Bij het doorrekenen van de belastingdruk wordt gebruik gemaakt van aannames met betrekking tot de ontwikkeling van de heffingseenheden op basis van door Hefpunt aangeleverde gegevens.

Een aantal uitgangspunten wordt hieronder toegelicht:

- Voor de berekening van de lastendruk in de begroting 2016 is voor het eerst sinds jaren weer rekening gehouden met een WOZ-waardestijging (+0,17%). De heffing voor 2017 wordt gebaseerd op de WOZ waarden per 1-1-2016 waarvan de waarderingskamer een prognose van de stijging/daling geeft. Op dit moment heeft de waarderingskamer nog geen raming afgegeven voor de WOZ-waarden op 1-1-2016 (wordt na de zomer opgeleverd en verwerkt in de begroting 2017). De raming van de WOZ-waarde voor het heffingsjaar 2017 is daarom gebaseerd op prognose over 2016 en de waardeontwikkeling tussen peildatum 1-1-2015 en 1-1-2016. Op basis van deze gegevens wordt voor 2017 uitgegaan van een WOZ-waardestijging van +3,7% ten opzichte van de WOZ waarde die voor de begroting 2016 is gehanteerd.
- In de onderstaande tabel is rekening gehouden met de kostentoedelingspercentages die in 2013 door het algemeen bestuur voor de periode 2014-2019 zijn vastgesteld.
- Voor de watersysteemheffing is uitgegaan van een belastingopbrengststijging van **2,2%**; voor de zuiveringsheffing is uitgegaan van een tariefstijging van **0,2%**.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de belastingdruk 2017 weer ten opzichte van 2016.

De tabel geeft , aan de hand van een aantal uitgangspunten zoals hectares, WOZ waarde en aantal vervuilingseenheden, de toename in de belastingdruk weer voor een zestal situaties.

Belastingdruk 2017 t.o.v. 2016

	Heffing 2017 in €	Heffing 2016 in €	Toename (€)	Stijging (%)
Meerpersoons huishouden (eigen woning)	366,23	361,80	4,43	1,22%
Meerpersoons huishouden (huurwoning)	255,93	253,97	1,96	0,77%
Agrarisch bedrijf (zonder woning)	4.617,50	4.511,77	105,73	2,34%
MKB-bedrijf (zonder woning)	741,67	734,40	7,27	0,99%
Natuur	89,60	87,80	1,80	2,05%
Wegbeheerder (1.000 ha wegen)	119.300,98	116.462,93	2.838,05	2,44%

7.6 Investeringsplanning

Onderstaande tabel geeft de planning van de kredieten voor de investeringsprojecten weer zoals deze in dit MP voor de periode 2017-2021 is opgenomen. Hierin zijn de ontwikkelingen die van invloed zijn op de investeringen, zoals beschreven in de hoofdstukken 3 t/m 6, opgenomen. De uit de investeringen volgende kapitaallasten, komen terug in de exploitatie.

Investeringsplanning 2017-2021 (netto) bedragen x € 1 miljoen.

Waterveiligheid	2017	2018	2019	2020	2021
Subtotaal Primaire waterkeringen	7,3	8,4	6,8	8,3	7,2
HWBP bijdrage landelijk programma	6,6	6,3	6,4	6,5	6,5
HWBP – overig (10 % eigen bijdrage)	-	0,9	-	0,9	-
Overige projecten primaire keringen	0,7	1,2	0,4	0,8	0,7
Subtotaal Oevers en kaden	3,3	6,6	6,6	6,6	6,6
Verzamelkrediet Oevers en kaden	3,0	5,6	5,6	5,6	5,6
Oevers en kaden (boezemuitbreiding en waterberging) veiligheidsplan II	0,3	1,0	1,0	1,0	1,0
Totaal waterveiligheid	10,6	14,9	13,4	14,8	13,7
Voldoende water					
Subtotaal Gemalen en actieve kunstwerken	10,0	7,0	13,0	13,0	12,0
Verzamelkrediet kunstwerken actieve waterbeheersing	10,0	7,0	13,0	13,0	12,0
Subtotaal Overige waterbeheersingswerken	4,7	4,8	5,1	5,1	5,1
Inrichting watersystemen landelijk gebied	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Inrichting watersystemen landelijk gebied, PAS	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Inrichting watersystemen, duurzaam beheer zoetwater	0,2	0,2	0,4	0,4	0,3
Inrichting watersystemen stedelijk gebied	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
KRW-inrichtingsmaatregelen	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Uitvoeringsplan veenweidevisie	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5
Totaal voldoende water	14,7	11,8	18,1	18,1	17,1
Schoon water					
Rwzi's en transportstelsel	4,0	4,5	20,5	8,5	8,5
Groot onderhoud en KAM-maatregelen	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Totaal schoon water	5,5	6,0	22,0	10,0	10,0
Organisatie					
Informatisering	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Vervanging bedrijfsmiddelen	1,4	0,8	1,3	1,1	0,8
Verkiezingen 2019	-	0,3	1,2	-	-
Totaal organisatie	2,4	2,1	3,5	2,1	1,8
Totaal investeringsvolumen	33,2	34,8	56,9	45,0	42,6

Onderstaand worden op programmaniveau de belangrijkste investeringen voor de periode 2017-2021 toegelicht.

Waterveiligheid

De investeringen binnen dit programma bestaan uit de investeringen in de primaire keringen en de oevers en kaden. De investeringen in de primaire keringen bestaan uit de solidariteitsbijdragen HWBP, de projectgebonden bijdragen HWBP (10%) en de investeringen in bijvoorbeeld slijt- en deklagen.

De oevers en kaden betreffen het herstelprogramma oevers en kaden boezemuitbreiding en berging via de oevers en kaden volgend uit het Veiligheidsplan II.

Er is aanvullend krediet opgevoerd van € 1,8 miljoen structureel voor het investeringsprogramma verbeterwerken regionale waterkeringen als gevolg van de resultaten van de stabiliteitstoets (zie toelichting paragraaf 3.5).

Voldoende water

De investeringsplanning voor het programma voldoende water bestaat uit verzamelkredieten opgenomen voor de kunstwerken actieve waterbeheersing (bijvoorbeeld gemalen), inrichting watersystemen in stedelijk en landelijk gebied en KRW-inrichtingsmaatregelen. Daarnaast zijn kredieten opgenomen voor inrichtingsmaatregelen volgend uit de veenweidevisie en PAS maatregelen. Ook is aanvullend krediet opgenomen voor uitvoeringsmaatregelen op het gebied van duurzaam zoetwater beheer. Om beter aan te sluiten bij de programmering van de investeringsprojecten is het verzamelkrediet kunstwerken actieve waterbeheersing anders over de jaren verdeeld.

Schoon water

Het investeringsprogramma voor het programma schoon water bestaat uit investeringen in de rwzi's, het transportstelsel (onder andere persleidingen en rioolgemalen), groot onderhoud en KAM-maatregelen op de zuiveringstechnische werken (maatregelen op gebied van kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu).

Voor het groot onderhoud en de KAM maatregelen is ieder jaar € 1,5 miljoen beschikbaar. Voor aanpassingen en nieuwbouw van de rwzi's en het transportstelsel is per jaar een variërend budget beschikbaar afhankelijk van de op te starten projecten.

Om beter aan te sluiten bij de programmering van de investeringsprojecten is het verzamelkrediet rwzi's en transportstelsel anders over de jaren verdeeld.

Organisatie

Binnen het programma organisatie zijn kredieten opgenomen voor automatisering en materieel/voertuigen. De verkiezingen 2015 zijn gefinancierd vanuit de exploitatie via een gevormde bestemmingsreserve; de verkiezingen 2019 zijn opgenomen als investering en worden geactiveerd en afgeschreven vanaf 2020. Deze wijziging is op aangegeven van de accountant bij de behandeling van de jaarrapportage 2013 doorgevoerd.

7.7 EMU Saldo, renterisiconorm en schuldpositie

Op 3 maart 2015 heeft het algemeen bestuur besloten om zowel de EMU-referentiewaarde als de renterisiconorm als uitgangspunt te nemen bij het beoordelen van de investeringsplanning en de schuldenpositie en hiermee bij de Begroting en het Meerjarenperspectief rekening te houden.

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van beide signaleringswaarden op basis van de meerjarige cijfers weergegeven en wordt de ontwikkeling van de schuldenpositie weergegeven.

EMU referentiewaarde

Het doel van de Wet HOF is er voor te zorgen dat Nederland voldoet aan de binnen Europa afgesproken norm van maximaal 3% tekort op de begroting. De 3%-norm is daarbij doorvertaald naar een aandeel voor de decentrale overheden. Het Rijk hanteert een zogenaamde 'macronorm' voor de drie decentrale overheden gezamenlijk. Voor het kabinet is er geen aanleiding om in te zoomen op sectoren (en dus ook niet op individuele overheden) zolang de norm voor de decentrale overheden als geheel niet wordt overschreden. De individuele EMU-referentiewaarden zijn vooral bedoeld als richtsnoer voor het toegestane tekort op het niveau van individuele overheden.

Op 14 september 2015 voerden de Unie van Waterschappen (UvW), IPO en VNG overleg met het kabinet over de ruimte in het Nederlandse EMU-tekort voor de decentrale overheden in 2016 en 2017. Het resultaat van dit overleg was:

- De ruimte voor de decentrale overheden is in 2016 0,4% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Deze bedroeg over 2015 nog 0,5%;
- Het kabinet heeft bevestigd dat de decentrale overheden hun geplande investeringen gewoon kunnen uitvoeren. Het Rijk treft in ieder geval tot en met 2017 geen maatregelen, sancties en dergelijke indien dit leidt tot overschrijding van de ruimte. Over een jaar ontmoeten de partijen elkaar weer. Dan zijn de beschikbare cijfers geanalyseerd;
- De ruimte van 0,4% wordt niet verder verdeeld over gemeenten, provincies en waterschappen. Dit heeft tot gevolg dat er voor 2016 geen formeel vastgestelde referentiewaarden op het niveau van individuele organisaties zijn;
- IPO, VNG en UvW voeren met het kabinet overleg over de ruimte na 2017.

In dit overleg is geen afspraak over ruimte in 2017 gemaakt en er is afgesproken dat het vervolgoverleg hierover in september 2016 plaats zou vinden. Na consultatie van de UvW blijkt dit op dit moment nog steeds de koers te zijn. Dit betekent ook dat er nog geen referentiewaarde voor 2017 en verder beschikbaar is. Voor 2017 en verder is in onderstaande tabel daarom gemakshalve van de referentiewaarde van 2016 uitgegaan (€ 21,6 miljoen).

EMU saldo

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van het EMU-saldo weer voor de periode 2017-2021 op basis van de referentiewaarde van 2016.

Ontwikkeling EMU saldo (bedragen x € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
Exploitatiesaldo (bruto resultaat)	-3,1	-3,6	-3,7	-7,0	-8,6
Investeringsuitgaven	-80,9	-52,1	-39,3	-41,7	-57,8
Afschrijvingslasten	33,2	36,7	39,2	42,3	42,6
Toevoeging aan voorzieningen en 'onvoorzien' t.l.v. exploitatie	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Betalingen rechtstreeks uit voorziening	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
EMU-saldo	-50,9	-19,1	-3,9	-6,5	-23,9
EMU-norm (referentiewaarde)	-21,6	-21,6	-21,6	-21,6	-21,6
Overschrijding EMU referentie waarde	-29,3				-2,3
Onderschijding EMU referentie waarde		2,5	17,7	15,1	

Het EMU-saldo wordt bepaald aan de hand van de voorgeschreven rekenregels. Zoals uit het overzicht blijkt wordt de EMU-norm in 2017 en 2021 overschreden. De overschrijding van de referentiewaarde wordt vooral veroorzaakt door de hogere investeringsuitgaven dan gemiddeld.

Renterisiconorm

Conform de Wet FIDO mag in enig kalenderjaar het renterisico niet meer bedragen dan 30% van het begrotingstotaal. Hierbij bestaat het renterisico uit het saldo van de verplichte aflossingen en de renteherzieningen op de bestaande leningenportefeuille.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het renterisico over de jaren 2017 tot en met 2021.

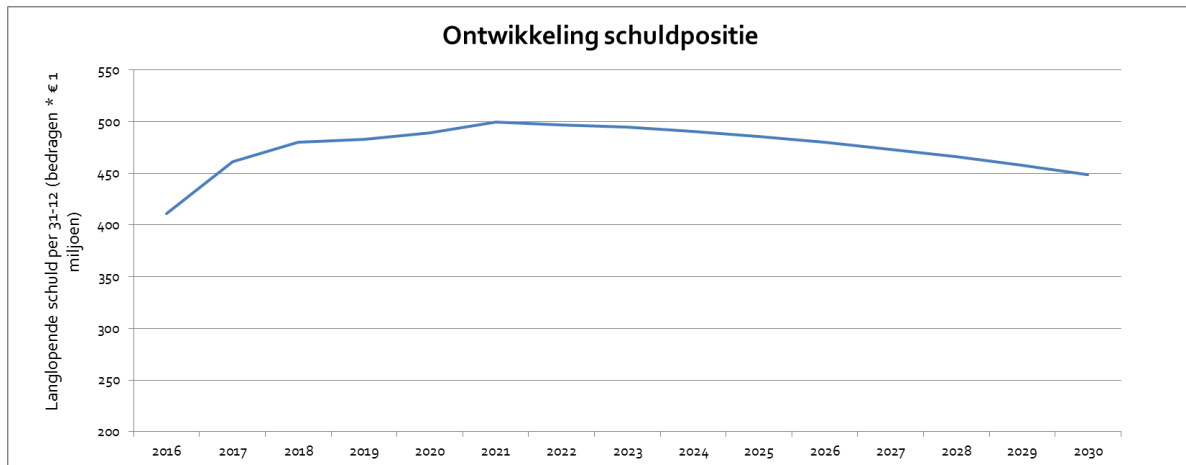
(Bedragen * € 1 miljoen)

	2017	2018	2019	2020	2021
1. Begrotingstotaal	153,0	155,5	160,1	165,0	169,2
2. Vastgesteld percentage	30%	30%	30%	30%	30%
3. Renterisiconorm (30% van (1))	45,9	46,6	48,0	49,5	50,8
4. Renterisico op vaste schuld	21,1	6,1	20,4	34,7	4,6
Ruimte (3 - 4)	24,8	40,5	27,6	14,8	46,2

Uit de tabel blijkt dat de norm voor het renterisico in 2017 en de jaren daarna niet wordt overschreden.

Schuldenpositie

Gezien de investeringen voor de komende jaren gaan de kapitaallasten (rente- en afschrijvingslasten) een groter onderdeel uitmaken van de exploitatiebegroting en zal de lening portefeuille toenemen. In de navolgende grafiek is een indicatie opgenomen van de ontwikkeling van de langlopende schuld.

Bovenstaande grafiek laat de ontwikkeling van de langlopende schuldenpositie zien. In 2021 bereikt de schuld een maximum van € 499 miljoen.

De schuldpositie is hoger komen te liggen dan bij het MP 2016-2020 omdat de keuze is gemaakt om de reserves af te bouwen naar de norm en de stijgingspercentages voor de heffing daarbij neerwaarts zijn bijgesteld. Dit leidt tot een toenemend begrotingstekort (negatief resultaat) waardoor de financieringsbehoefte toeneemt en de schuldpositie hoger komt te liggen.

Indien de heffingspercentages voor de MP-periode (2017-2021) worden doorgetrokken ná 2021 komen zowel de reserves watersysteembeheer als de reserves zuiveringsbeheer vanaf 2021 onder de norm uit. Het exploitatietekort zal dan terug gebracht moeten worden door óf aanvullende lastenverlagingen of een verhoging van het tarief of een combinatie daarvan. In bovenstaande grafiek is hier vanuit gegaan.

Na 2021 laat de grafiek van de schuldenpositie in dat geval een dalende lijn zien omdat het investeringsvolume richting 2030 naar verwachting op een lager en constanter niveau ligt.

7.8 Risicoparagraaf

Wetterskip Fryslân heeft bij het uitvoeren van haar activiteiten te maken met risico's en onzekerheden. Om de continuïteit en de kwaliteit van de werkzaamheden en de financiële positie van het waterschap te borgen voert Wetterskip Fryslân een actief risicomanagement. Dat is erop gericht tijdig de belangrijkste risico's te identificeren en maatregelen te treffen om deze te beheersen. Risico's worden afgedekt door procedures, verzekeringen of voorzieningen. Risico's die niet afgedekt worden uit deze zaken worden afgedekt vanuit de algemene reserve. Naast de voor de bepaling van de weerstandscapaciteit geïdentificeerde risico's zijn er nog incidentele risico's die in deze paragraaf worden beschreven.

Structureel inzetten onderuitputting

De afgelopen jaren is de begroting niet volledig uitgeput. Een groot deel van het jaarresultaat wordt veroorzaakt door incidentele oorzaken die vooraf niet kunnen worden voorzien. We gaan 'risicovoller' begroten waardoor € 1 miljoen kan worden ingezet voor lastenverlaging. Dit betekent een hoger risicoprofiel en een grotere kans dat budgetten worden overschreden. Het bestuur zal hiervan tijdig via de reguliere P&C-cyclus in kennis worden gesteld.

POP 3

In het kader van de POP-3 subsidie regeling, die een formele looptijd heeft van 2014 t/m 2020, zijn voor Fryslân naar verwachting voor de totale looptijd van de regeling € 1,5 miljoen uitvoeringskosten verschuldigd aan RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland). De RVO is het betaalorgaan waarvan verplicht gebruik gemaakt moet worden om in aanmerking te komen voor EU-subsidiegelden. Deze uitvoeringskosten moeten betaald worden door de overheden die de cofinanciering voor hun rekening nemen, zijnde de provincie en Wetterskip Fryslân. Conform het advies van de Unie van Waterschappen en afspraak met de provincie, hebben de provincie en het waterschap afgesproken dat de provincie de totale uitvoeringskosten voor haar rekening zal nemen, en dat Wetterskip Fryslân voor eenzelfde bedrag, haar bijdrage ten behoeve de investeringen regionale regeling zal verhogen. Per saldo dragen de beide overheden gelijkwaardig bij. De mogelijkheid bestaat de bijdrage van Wetterskip Fryslân niet door middel van een investeringskrediet mag worden verwerkt, maar dat daarvoor een bedrag in de exploitatie moet worden genomen.

Regionale keringen bebouwd gebied

Verbetering van regionale waterkeringen in bebouwd gebieden vraagt vaak ingewikkelder oplossingen en kan daarmee kostbaarder zijn. Voor deze trajecten is in het Meerjarenperspectief nog geen investeringsruimte opgenomen. Verbeterwerken zullen van geval tot geval beoordeeld worden, waarbij de omvang van het krediet afhankelijk is van de specifieke situatie.

Waterbeheer in bebouwd gebied

Naast de watergangen in onderhoud bij de gemeenten is er nog een behoorlijk aantal watergangen in bebouwd gebied, dat door particulieren of bedrijven worden onderhouden. Deze watergangen maken geen deel uit van de overdracht van de gemeenten. Omdat het onderhoud van deze watergangen in de Kadernota expliciet wel staan vermeld als over te nemen door Wetterskip Fryslân, zal het bestuur hierover nog een standpunt moeten innemen. De eventuele financiële consequenties zijn niet in deze cijfers verwerkt.

Persleidingen

Wetterskip Fryslân beheert 814 km persleidingen en 278 rioolgemalen in het afvalwatertransportstelsel. De afschrijvingslasten vormen samen met de instandhoudingskosten voor het transportstelsel het grootste deel van het jaarlijks budget. In de begroting zijn geen vervangingsinvesteringen meer opgenomen. Extra kosten voor calamiteiten worden opgevangen binnen het weerstandsvermogen.

De persleidingen zijn nu gemiddeld tussen de 50 en 60 jaar oud. Overwogen wordt voor de langere termijn (na de MP periode) in de begroting gedurende 10 jaar rekening te houden met een aanvullend investeringsbudget van € 1,0 miljoen per jaar voor vervangingsinvesteringen in de persleidingen en daarnaast € 150.000 per jaar exploitatiebudget voor sloop/opruimen van asbestcementleidingen. We zijn gestart met het in beeld brengen van de risicoprofielen van de verschillende persleidingstracés in ons zorggebied. De doelstelling is om medio 2017 een duidelijk beeld te hebben over het vervangingsprogramma.

Overdracht van primaire waterkeringen Waddeneilanden

Per 1 januari 2009 heeft Wetterskip Fryslân het beheer van de zandige primaire waterkering op Schiermonnikoog overgenomen van Rijkswaterstaat Noord-Nederland. De beheerkosten zijn opgenomen in het MP. De afgelopen jaren heeft het waterschap de beheer- en onderhoudskosten kunnen voldoen uit de gewenningsbijdrage die Wetterskip Fryslân van het Rijk ontvangen heeft. Het waterschap is onder voorwaarden bereid om ook de primaire (duin)waterkeringen van Vlieland, Terschelling en Ameland te beheren. De definitieve keuze voor de overdrachten wordt in de komende jaren per eiland op basis van concrete voorstellen gemaakt.

Veenweide

De Veenweidevisie geeft de doelen en maatregelen voor het Veenweidegebied op hoofdlijnen aan. In 2016 wordt een verdere uitwerking en verdieping op een aantal onderdelen uitgevoerd. In 2017 moet dit leiden tot een meerjarig uitvoeringsprogramma Veenweide. De uitvoering van dit programma is een proces waarbij meerdere actoren een belangrijke rol spelen. De belangen van de verschillende actoren zijn soms heel verschillend waardoor er weerstand en de nodige discussie kan ontstaan. Het verloop van het proces bepaalt de uiteindelijke inzet van middelen (geld en capaciteit). Daarnaast wordt in de uitvoering van de visie het nodige maatwerk voorzien. Het risico bestaat dat door het min of meer onvoorspelbare verloop van het proces en de exacte invulling van het maatwerk meer inzet van middelen nodig is dan op dit moment is voorzien.

Assetmanagement

Wetterskip Fryslân bezit circa € 1,7 miljard aan infrastructuur; op basis van (theoretische) berekeningen blijkt dat de benodigde jaarlijkse herinvesteringskosten voor in stand houding veel hoger zijn dan de nu beschikbare bedragen. Assetmanagement draagt bij aan het op basis van geëxpliciteerde risico's gericht kunnen inzetten van de beschikbare investeringsmiddelen. Dit kan ertoe leiden dat op basis van deze risicoprofielen investeringen kunnen worden uitgesteld. Het kan er ook toe leiden dat op basis van bestuurlijk gevoelde urgentie investeringen naar voren gehaald moeten worden en de beschikbare investeringsmiddelen moeten worden verruimd.

Integrale legger

In de legger zijn oorspronkelijk alleen de kwantiteitsnormen vastgelegd voor de waterstaatkundige infrastructuur (wateren, kunstwerken en (regionale) keringen). In de afgelopen jaren bleek dat vanuit de ecologie, de ecologische functievervulling en de waterkwaliteit een vergelijkbare juridische borging van de doelstellingen en verantwoordelijkheden noodzakelijk is.

Afhankelijk van de bestuurlijke keuzes die hieromtrent worden gemaakt, kunnen deze keuzes effect hebben op het te volgen onderhoudsregime en de bijbehorende kosten.

Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit (WiB) en Organisatieontwikkeling

Met de beoogde bezuinigingen volgend uit WiB Vooruit en de Organisatieontwikkeling worden de stelposten in de meerjarenbegroting ingevuld. De komende jaren moet bij de nadere uitwerking van de geïnventariseerde maatregelen blijken of zij ook daadwerkelijk het beoogde bedrag gaan opleveren om de nog resterende stelposten in te vullen.

Daarnaast kan het tempo van de realisatie van de taakstelling middels natuurlijk verloop achterblijven bij de doelstelling. Dit vanwege de cao afspraak dat de komende zes jaar geen gedwongen ontslagen mogen vallen als het gevolg van reorganisaties. Dit kan tot aanvullende frictiekosten leiden.

Tot slot zijn met betrekking tot de randvoorwaardelijke investeringen aannames gedaan die bij nadere uitwerking zich anders kunnen ontwikkelen. De Energie/Grondstoffenfabriek is een voorbeeld van een randvoorwaardelijke investering die effect heeft op de te verwachten resultaten vanuit de WiB maatregelen.

Dividend NWB

Vanaf 2011 is de reguliere dividenduitkering van de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) (€ 2,3 miljoen per jaar) gestopt. Tot en met het begrotingsjaar 2017 wordt dit nog gecompenseerd door een vrijval uit de bestemmingsreserve dividend; met ingang van 2018 is deze bestemmingsreserve uitgeput.

De Nederlandse Waterschapsbank heeft het voornemen met ingang van 2019 opnieuw een jaarlijks dividend uit te keren. Vooruitlopend op het definitieve besluit is een opbrengst van € 2,3 miljoen vanaf 2019 ingerekend.

Aanslaan Rijkswater

Bij de bestuursrechter is een beroepschrift ingediend tegen de opgelegde belastingaanslag Watersysteemheffing voor de categorie natuur voor het jaar 2014 betreffende de eigendommen in de Waddenzee. In het geval de indiener van het beroepschrift door de rechter in het gelijk wordt gesteld, leidt dit tot een partiële onverbindend verklaring van de verordening Watersysteembeheer van Wetterskip Fryslân. In het geval van een voor de indiener van het beroepschrift gunstige uitspraak, moeten de aanslagen 2014, 2015 en 2016 voor de betreffende percelen worden gecorrigeerd. Wetterskip Fryslân dient in dat geval een bedrag tussen € 150.000 en € 1,0 miljoen terug te betalen. Dit kan van invloed zijn op de reservepositie.

Noordelijk Belastingkantoor

De oprichting van het Noordelijk Belastingkantoor is meegenomen in de berekeningen van het MP 2017-2021. De kosten en baten zijn gebaseerd op de gegevens zoals deze uit het opgestelde bedrijfsplan bekend zijn. Deze cijfers herbergen nog een aantal onzekerheden die van invloed zijn op de uiteindelijke kosten en baten. Dit betreft:

- De kosten voor de aanbesteding van de nieuwe belastingapplicatie.
- De voortzetting van de dienstverleningsovereenkomsten van de DAL gemeenten.
- Het definitieve besluit over de koepelvrijstelling BTW (inclusief de gevolgen met betrekking tot de vennootschapsbelasting).
- De verrekening met de deelnemers bij liquidatie van Hefpunt.

Bijlage 1: Historisch perspectief en ombuigingen

Wetterskip Fryslân is als integraal waterschap in 2004 van start gegaan. Meer dan tien jaar waterschap, waarbij er vanaf het begin een focus was op een gematigde ontwikkeling van de waterschapsbelastingen. Gedurende deze periode hebben zich op tal van terreinen ontwikkelingen voorgedaan die ook van invloed zijn (geweest) op de financiële huishouding. In dit MP is een overzicht opgenomen van de belangrijkste ontwikkelingen van de afgelopen jaren. Hieronder wordt daarvan een korte schets gegeven. Daarnaast zijn de ombuigingen in de lasten weergegeven.

Historisch perspectief

Fusie: Per 1 januari 2004 zijn de toenmalige zes Friese waterschappen gefuseerd tot het huidige Wetterskip Fryslân. De bestuurlijke en financiële lasten van het herstelprogramma Oevers en Kaden was van dermate grote omvang dat deze beter gedragen konden worden door één organisatie. Met de fusie is een herkenbaar waterschap ontstaan in de provincie Fryslân en een deel van de provincie Groningen (Westerkwartier). Bij de fusie zijn zes organisaties tot één gemaakt, waarbij tegelijkertijd doelen als een betere samenhang, een grotere bestuurskracht, hogere kwaliteit en een efficiëntere organisatie beoogd werden.

WF2007: In het voorjaar van 2007 is de organisatie gereorganiseerd, waarbij de aanvankelijke districtsstructuur plaats maakte voor één organisatie in Leeuwarden. De hernieuwde positiebepaling resulteerde tot een zelfbewustere en pro-actievere organisatie die zich meer is gaan richten op samenwerking en van buiten naar binnen denken en doen. Met de breed inzetbare deskundigheid is WF meer de regierol gaan voeren vanuit het watersysteem- en waterketenbeheer binnen maatschappelijke processen.

8% efficiencytaakstelling: In het kader van efficiency- en kwaliteitsdoelstellingen is in 2007 een reorganisatie gerealiseerd. Het accent van de reorganisatie lag mede op jaarlijks te realiseren structurele efficiencykorting van 2% over een periode van vier jaar. In totaal is tot en met 2009 € 8 miljoen structureel aan efficiency voorstellen gerealiseerd.

Waterschapswet: Het jaar 2008 stond voor Wetterskip Fryslân in het teken van de inwerkingtreding van de nieuwe Waterschapswet. Dit had concrete gevolgen voor onder andere het bestuur, de verkiezingen, de financiering en verslaggevingregels. De nieuwe Waterschapswet heeft ook gezorgd voor een gewijzigde taakinfilling inclusief kostentoedeling. Ook de Waterwet is van kracht geworden, waarbij het uitgangspunt was dat alle watertaken bij de waterschappen zouden liggen. Dit leidde onder andere tot de overdracht van het grondwaterbeheer.

Organisatieontwikkeling: In 2008 is een eerste aanzet gegeven voor een concernbreed verbeter- en ontwikkeltraject waarbij WF zichzelf blijvend en voortdurend wil verbeteren. In 2010 heeft dit geresulteerd in het bedrijfsmodel en in 2011 is dat vertaald naar het programmaplan organisatieontwikkeling. Op basis daarvan wordt de organisatie ingericht volgens de principes van procesgericht werken.

Dividend uitkering: Door de verscherpte norm voor banken (Basel III) is de dividend uitkering van de Nederlandse Waterschapsbank (structureel € 2,3 miljoen) per 2011 komen te vervallen in afwachting van betere tijden.

Verkenningen: Met ingang van 2010 laten de effecten van de economische crisis zich gelden. Daarnaast wordt WF geconfronteerd met exploitatiekosten van nieuwe taken, olopemde investeringslasten en opgelegde bezuinigingsmaatregelen vanuit het Rijk. Om de tariefsverhogingen te beperken zijn over de hele breedte van het taakveld de mogelijke maatregelen verkend. Deze Verkenningen hebben geresulteerd in een MP met tal van maatregelen, waaronder het instellen van een plafond voor personele lasten.

Bestuursakkoord Water: Het Bestuursakkoord Water (2011) is één van de vijf onderdelen die vallen onder het Hoofdlijnenakkoord tussen rijk en decentrale overheden over decentralisatie. Het Bestuursakkoord Water heeft als uitgangspunt dat Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven zich beperken tot hun kerntaken. In de discussies wordt het waterschap

meer en meer gezien als de integrale beheerder van zowel oppervlakte- als grondwater. In dat kader zijn de lasten van het bestrijden van de muskusratten en een bijdrage aan het hoogwater beschermingsprogramma ten laste van Wetterskip Fryslân gekomen.

Maatregelenpakket MP 2014-2018: bij het MP 2014-2018 in het voorjaar 2013 werd duidelijk dat Wetterskip Fryslân in de meerjarenperiode 2014-2018 voor een omvangrijke financiële opgave stond, met name voor de taak watersysteembeheer. In het voorjaar van 2013 hebben het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur een uitgebreide analyse op functioneren een taakinvulling gedaan, met als doel meerjarig te komen tot een structureel sluitende begroting en daarbij de lastenstijgingen voor de ingelanden zoveel als mogelijk te beperken. Om dit te kunnen bereiken is een pakket aan maatregelen doorgevoerd dat leidt tot een beperking van de stijging van de netto lasten. Het gevolg van het doorvoeren van deze maatregelen betekent veelal dat de uitvoering van bestaand beleid wordt versoberd of getemporiseerd. Dit heeft geen ingrijpende gevolgen voor de kwaliteit en de functiebediening. Het maatregelenpakket dat in dit MP-traject is ontwikkeld, bevat in totaal circa 40 maatregelen. Het maatregelenpakket betekent voor de watersysteemtaak lagere lasten van € 1,7 miljoen in 2014 oplopend tot € 5,6 miljoen in 2018. Het maatregelenpakket betekent voor de zuiveringstaak hogere lasten van € 1,2 miljoen in 2014 tot € 4,6 miljoen in 2018. Deze laatstgenoemde stijging van lasten is het gevolg van de interne verrekening in verband met de lozing door de rwzi's op het watersysteem.

Bezuinigingsstelpost MP 2015-2019 taak watersysteembeheer: de netto lasten voor de taak watersysteembeheer lieten in het MP 2015-2019 in eerste instantie zowel in de afzonderlijke jaren als cumulatief een toename zien ten opzichte van de netto lasten zoals gepresenteerd in het MP 2014-2018. Bij de vaststelling van het MP 2015-2019 heeft het algemeen bestuur daarom de opdracht gegeven om bij de begroting 2015 met de stand van de reserve watersysteembeheer ultimo 2019 weer uit te komen op het niveau van het MP 2014-2018. In het MP 2015-2019 is daarom een extra bezuinigingsstelpost van € 5,8 miljoen cumulatief opgenomen die bij de begroting 2015 nader geconcretiseerd is.

Vanuit deze vraagstelling is een inventarisatie gemaakt van mogelijke bezuinigingsmaatregelen en uitgewerkt bij de begroting 2015. Dit heeft geleid tot een pakket aan maatregelen van cumulatief € 6,8 miljoen die in de meerjarige cijfers van de begroting 2015 als bezuiniging is verwerkt en waarmee de bezuinigingsstelpost is gerealiseerd.

Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit: met de opdracht van het bestuur om te komen tot aanvullende bezuinigingen is met Wetterskip Fryslân in Balans Vooruit de al lopende ontwikkeling waar mogelijk versneld. Hierbij is over de volle breedte gekeken naar besparingsmogelijkheden waarbij de kwalitatieve doelstellingen van het waterschap overeind blijven.

Het project heeft geleid tot een concrete opgave van bezuinigingsmaatregelen. Daarnaast is gekeken naar verbeteringen en doorontwikkeling in de bedrijfsvoering die nodig zijn om dit te kunnen realiseren. De bezuinigingen hebben ook betrekking op te realiseren besparingen op de organisatie, in het bijzonder op die van de personele lasten. Om hieraan invulling te geven zijn kansrijke maatregelen in kaart gebracht. Ook kleine veranderingen in de organisatiestructuur die een verbetering in de efficiency inhouden zijn daarbij meegenomen. Er zijn in 2014 tal van maatregelen getroffen die uiteindelijk hebben geresulteerd in diverse aanpassingen van de organisatiestructuur. De reorganisatie die hiervan het gevolg was, is per 1 januari 2015 doorgevoerd.

Vanaf 2015 vindt een verdere uitwerking van de maatregelen plaats. Hierbij gaat het onder meer om de voorbereiding van de invoering van een centrale regiekamer voor de aansturing van de zuiveringen, maatregelen op het gebied van het waterbeheer en een slimmere inrichting van de interne ondersteunende functies. In 2015 worden daartoe implementatieplannen opgesteld die vervolgens in de periode 2015 tot 2019 worden uitgevoerd. Bij deze implementatieplannen worden ook de te maken kosten in beeld gebracht. De implementatieplannen met bij behorende investeringsvoorstellen worden afzonderlijk aan het bestuur voorgelegd.

Ombuigingen

Het was mogelijk om belangrijke lastenverzwaringen als gevolg van toenemende investeringen en overdracht van taken op te vangen zonder grote stijgingen in de tarieven. Dit is met name het gevolg van verschillende doorgevoerde ombuigingen. Ombuigingen kunnen het gevolg zijn van een veranderde taakinvoering, wijziging van beleid, een ingevoerde stelpost of van bijvoorbeeld organisatieontwikkeling (efficiency).

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de tot nu toe gerealiseerde/begrote structurele ombuigingen over de periode 2010 tot en met 2016.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Cumulatief
2010	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	13,3
2011		3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	22,8
2012			3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	16,0
2013				2,9	2,9	2,9	2,9	11,6
2014					3,5	3,5	3,5	10,5
2015						1,8	1,8	3,6
2016							2,6	2,6
Structureel	1,9	5,7	8,9	11,8	15,3	17,1	19,7	80,4

Uit bovenstaande tabel blijkt dat (m.i.v. 2010) in 2016 de lasten structureel € 19,7 miljoen lager zijn als gevolg van de ombuigingen. Over de periode 2010 tot en met 2016 is cumulatief € 80,4 miljoen omgebogen.

In onderstaand overzicht zijn de ombuigingen voor de MP-periode 2017-2021 opgenomen.

	2017	2018	2019	2020	2021	Cumulatief
2017	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	8,5
2018		2,1	2,1	2,1	2,1	8,4
2019			0,9	0,9	0,9	2,7
2020				0,9	0,9	1,8
2021					0,2	0,2
Structureel	1,7	3,8	4,7	5,6	5,8	21,6

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de lasten in 2017 nog eens structureel met € 1,7 miljoen zijn omgebogen ten opzichte van 2016. In 2021 zijn de lasten structureel € 5,8 miljoen lager dan in 2016 als gevolg van de ombuigingen. Deze lastenombuigingen komen met name door de maatregelen die zijn genomen zoals het structureel inzetten van de onderuitputting en de opname van een stelpost voor het besparingspotentieel uit WiB en Organizeontwikkeling.